

LUNDS
UNIVERSITET

Statsvetenskapliga institutionen
HT 2005

Sverige & humanitära interventioner

- En kritisk granskning av den svenska regeringens ställningstagande till
humanitära interventioner

Charlotta Axelsson
Terese Magnusson

Abstract

The increasing importance of human rights within the international community over the past fifteen years has raised the issue of humanitarian intervention. This concept is a complex one, and in the debate surrounding this issue can be heard arguments from and within legal, political and ethical standpoints. There is not yet a unified definition or agreement as to the nature of humanitarian intervention but it is clear that it is an important issue internationally and it is therefore interesting to see how this has affected the debate within individual countries. This study will thus examine the international development surrounding humanitarian intervention in relation to the official position taken by the Swedish government. The developments and discussion surrounding humanitarian intervention internationally and two central difficulties within this concept, legality vs. legitimacy and human rights vs. state sovereignty will be put in relation to the Swedish governments' argumentation and discussion on four chosen interventions. These are the interventions in Iraq 1991, Kosovo 1999, Afghanistan 2001 and finally the intervention in Iraq 2003. The aim is to critically assess the argument and debate surrounding the Swedish government's standpoint in relation to these interventions in order to determine what that position is and if there is a tendency of change within their stance. These standpoints will be analysed according to a model divided into *pluralists* and *solidarists*. In this study we have found that the Swedish government's official standpoint in relation to humanitarian interventions has changed. In short, the Swedish governmental position can be said to have changed from demanding all interventions to have a mandate from the United Nations Security Council, to condoning intervention in times of extreme humanitarian need. Passivity can not be accepted mandate or no mandate.

Keywords: Humanitarian intervention, the Swedish government, critical assessment, legality, legitimacy, human rights, state sovereignty

Innehållsförteckning

1 PROBLEMMOMRÅDE.....	2
1.1 SYFTE & FRÅGESTÄLLNING	3
1.2 DISPOSITION.....	3
2 METOD.....	4
2.1 AVGRÄNSNING	4
2.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	6
2.3 MATERIALDISKUSSION	6
3 TEORETISKA FÖRESTÄLLNINGAR.....	8
3.1 SPÄNNINGSFÖRHÅLLANDE	8
3.1.1 Legalitet vs legitimitet.....	9
3.1.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen.....	10
3.2 ANALYTISK MODELL	12
3.2.1 Pluralistisk ståndpunkt	13
3.2.2 Solidaristisk ståndpunkt	13
3.3 FOLKRÄTTENS PRAXISUTVECKLING.....	14
4 ANALYS.....	17
4.1 FALLET IRAK 1991	17
4.1.1 Legalitet vs legitimitet.....	17
4.1.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen.....	19
4.2 FALLET KOSOVO 1999	20
4.2.1 Legalitet vs legitimitet.....	21
4.2.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen.....	23
4.3 FALLET AFGHANISTAN 2001	26
4.3.1 Legalitet vs legitimitet.....	27
4.3.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen.....	28
4.4 FALLET IRAK 2003	30
4.4.1 Legalitet vs legitimitet.....	30
4.4.2 Suveränitetsprincipen vs mänskliga rättigheter	32
5 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	36
5.1 DEN SVENSKA REGERINGENS STÄLLNINGSTAGANDE I RELATION TILL DEN ANALYTISKA MODELLEN	36
5.2 AVSLUTADE REFLEKTIONER	38
6 RESULTAT	41
7 REFERENSFÖRTECKNING.....	43

1 Problemområde

Humanitära interventioner är ett laddat begrepp och i den nutida debatten urskiljs djupa meningsskiljaktigheter mellan och inom de juridiska, politiska och etiska ståndpunkterna. De juridiska argumenten baseras till stor del på folkrätten, enligt vilken krig är förbjudet förutom i självförsvar och då beslut tas av säkerhetsrådet i syfte att bevara och skydda internationell fred och säkerhet. Detta synsätt har varit normen för den internationella ordningen men principen om våldsförbudet har på senare tid börjat ifrågasättas och de politiska och etiska argumenten har fått en större plats. Engagemanget för de mänskliga rättigheterna har vuxit sig starkare och acceptansen av att använda militära medel i syfte att skydda dessa är idag mer godtagat.¹ Men med ifrågasättandet av det absoluta våldsförbudet existerar det samtidigt en rädsla om att en legalisering av internationell våldsanvändning kan leda till missbruk. Spänning mellan suveränitetsprincipen och de mänskliga rättigheterna är en fråga av största vikt för hur det internationella systemet ska fungera, och de senaste årens händelser har lett till en praxisutveckling som gått ifrån de juridiska dokument som tidigare var dominerande.² Därför är det viktigt att varje lands regering tar ställning i denna fråga och framhäver detta när centrala värden står på spel.³ Vi måste ha en internationell rättsordning som fungerar, och det måste finnas någon eller några som upprätthåller folkrätten. FN-stadgan kan inte vara mer än vad dess medlemsstater gör den till.

Mot denna bakgrund är det intressant att ställa sig frågan hur Sverige påverkas och utvecklas av denna internationella utveckling. Sverige har alltsedan sitt inträde i FN (Förenta Nationerna) 1946 haft ett aktivt engagemang i organisationen vilken utgör en av de viktigaste hörnstenarna i svensk utrikespolitik.⁴ Enligt Sveriges regering är FN med dess unika ställning det mest lämpade organet att bemöta hot mot den globala säkerheten.⁵ På senare tid har dock den svenska regeringen ändrat riktning från denna linje. Ett exempel på detta är regeringens utrikesdeklaration som lästes upp av utrikesminister Laila Freivalds den 11 februari 2005:

¹ Med mänskliga rättigheter syftar vi främst på de individuella rättigheter som stadgas i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, t.ex. rätten till liv, skydd mot tortyr och politiska friheter som yttrandefrihet och föreningsfrihet.

² Lind, Gustaf (2003) "Kriget mot terrorismen hotar FN: s våldsförbud" Utrikesanalys 2003-01-30.

³ Lind, Gustaf (1999) "Natobomberna ryms inom folkrätten" DN 1999-05-29.

⁴ Se t.ex. regeringens utrikesdeklarationer 1991 till 2005. Ekecrantz 2004:52.

⁵ Se t.ex. tillfällig utrikesminister Jan O. Karlsson: statement at the General Debate of the 58th Session of the UN General As, 2003-09-25.

Av FN-stadgan följer att säkerhetsrådet måste ta sitt ansvar för att förhindra folkmord, massmord och etnisk rensning. Om inte säkerhetsrådet tar detta ansvar, eller om vetorätten missbrukas, måste vi, efter en noggrann bedömning av de politiska och folkrättsliga aspekterna, överväga vad som på andra sätt kan göras för att i akuta lägen rädda människor från grova övergrepp. Skyldigheten att skydda är ett gemensamt ansvar som vi alla bör vara beredda att ta.⁶

Staters territoriella integritet är av yttersta vikt för en stabil världsordning, men samtidigt måste de mänskliga rättigheterna skyddas. Hur bemöts då problematiken inom humanitära interventioner? Det är i denna diskussion, utifrån ett svenskt perspektiv, som vår studie tar sitt avstamp.

1.1 Syfte & frågeställning

Syftet är att kritiskt studera problematiken kring utvecklingen av humanitära interventioner och dess medföljande effekter samt att försöka se tendenser och eventuellt förändrade riktlinjer i Sveriges regerings ställningstagande i denna fråga. För att få en bra struktur och avgränsning av ämnet har vi valt att koncentrera oss på följande frågeställning:

- Hur har Sveriges regering ställt sig till utvecklingen av humanitära interventioner och dess medföljande problematik?

1.2 Disposition

I detta inledande kapitel har studiens problemområde med dess syfte och frågeställningar introducerats. I kapitel 2 sker en metodredovisning där studiens metodologiska överväganden presenteras: avgränsningar, materialval och tillvägagångssätt. Kapitel 3 går igenom de teoretiska utgångspunkter som använts som redskap för att beskriva och förstå det studerade materialet. Nästkommande kapitel är uppsatsens kärna, analysen. Här kommer våra valda fall att ställas mot de teoretiska spänningsförhållandena. I kapitel 5 knyts studien samman med en avslutande diskussion samt förslag på vidare forskning. Slutligen presenteras uppsatsens resultat i kapitel 6.

⁶ Regeringens utrikesdeklaration 2005.

2 Metod

I följande kapitel redogörs för det tillvägagångssätt som använts för att besvara studiens frågeställning. En viktig del i forskningsprocessen är intersubjektivitet. Det innebär att alla läsare ska kunna granska denna uppsats och kunna förstå hur och varför vi kommit fram till dessa slutsatser och därifrån själva kunna bedöma om tillvägagångssättet är korrekt.⁷ Därför är detta kapitel av högsta vikt. I avsnitt 2.1 redovisas studiens avgränsningar utifrån kategorierna tid, material och fall. Studiens tillvägagångssätt presenteras i nästföljande avsnitt 2.2 och avslutningsvis, i avsnitt 2.3, sker en diskussion kring urvalet av material.

2.1 Avgränsning

Ämnet humanitära interventioner kräver sin avgränsning med tanke på dess bredd. Även om uppsatsens frågeställning innebär en avgränsning i sig behövs ytterligare begränsningar för att på bästa sätt kunna besvara uppsatsens frågeställning. Dessa kommer att vara tid, material och fall.

TID. Studien tar sin utgångspunkt efter kalla kriget, det vill säga, det är åren mellan 1991 till 2005, som ska studeras. Denna avgränsning har dels gjorts på grund av att det är under denna period som spänningarna mellan och inom de juridiska, politiska och etiska argumenten om humanitära interventioner har gjort sig tydliga. En annan viktig aspekt är att under kalla kriget gjordes/gjordes inte interventioner på grund av utvecklingen i konflikten mellan de båda stormakterna. Från 1991 och framåt har det blivit möjligt för brott mot mänskliga rättigheter att behandlas självständigt.⁸ Det går därför att dela upp humanitära interventioner efter en kronologisk klassificering med en *turning point* vid kalla krigets slut, där det skedde en tydlig distinktion mellan interventioner.⁹

MATERIAL. Eftersom vårt intresse ligger i att granska Sveriges officiella ställningstagande till humanitära interventioner i utrikes- och säkerhetspolitiken har vi valt att studera Sveriges utrikesdeklarationer samt anföranden och debattinlägg från åren 1991 till 2005 i relation till fallen som beskrivs nedan.¹⁰

⁷ Lundquist 1993:52

⁸ Brown 2002:135; Österdahl red. 2002:4; Österdahl i Aggestam, red. 2004:77.

⁹ Zajadlo 2005:658

¹⁰ Den svenska utrikes- och säkerhetspolitiska diskussionen innefattar mer än vad utrymmet i denna uppsats tillåter. En mycket viktig diskussion är den om det problematiska i att Sveriges

När det gäller vilken person som säger vad kommer vi att utgå ifrån att oavsett om det är statsministern, utrikesministern eller någon annan person med regeringsanknytning är detta det svenska ställningstagandet. Vi kommer inte att ta hänsyn till vilken regering som har haft makten under de olika perioderna, eftersom vi tror att avvikelsen i utrikes- och säkerhetspolitiken är av liten vikt för att besvara studiens frågeställning. För att få en mer nyanserad bild är det viktigt att även granska de kritiska röster som höjts och lyfts fram i samband med dessa frågor inom riksdagen, den akademiska världen och i medierna. Vår strävan i denna studie är inte att delge en fullständig redogörelse för Sveriges regerings alla göranden och havande under nämnda period utan ambitionen är att kritiskt granska regeringens ställningstagande i relation till de valda fallen.

FALL. De interventioner som kommer åskådliggöras är de som skedde i Irak 1991, Kosovo 1999, Afghanistan 2001 och interventionen i Irak 2003. Det ska här tydliggöras att de fyra valda fallen inte handlar om interventionerna i sig utan om Sveriges regerings reaktion på dessa interventioner samt debatten och diskussionen därom. Det kommer inte heller ske en fördjupning i *varför* Sverige har reagerat på ett visst sätt i de olika fallen. Detta med tanke på att målet med denna studie är att genomföra en kritisk granskning av Sveriges regerings ställningstagande till humanitära interventioner och inte att ge en fullständig redogörelse för Sveriges ställningstagande över tid till humanitära interventioner.

Motiveringen till valet av de fyra valda interventionerna vilar dels på dess inverkan på den internationella utvecklingen¹¹ samt det faktum att en intervention faktiskt genomfördes. Vi finner det vara lättare att urskilja en stats ställningstagande till interventioner vid de tillfällena då de genomförts eftersom det är då ett ställningstagande ställs på sin spets. Däremot finns det andra fall av genomförda interventioner som skulle ha kunnat inkluderas i studien, som exempelvis Somalia eller Östtimor. Men vid en granskning av regeringens ställningstagande till interventioner så är det de ovan valda interventionerna som, enligt oss, är mest framträdande. Skälet till varför interventionen i Irak 1991 har valts är på grund av dess igångsättande av diskussionen kring humanitära interventioner som startade i början av 90-talet.¹² Interventionen i Kosovo 1999 valdes på grund av debatten som skapades med tanke på avsaknaden av mandat från FN: s säkerhetsråd. De två sista interventionerna, Afghanistan 2001 och Irak 2003, har valts eftersom de bidragit till den diskussion om interventioners legitimitet som råder i dagens debatt. I våra ögon blir därför denna konstellation av fall optimal med tanke på att interventionerna belyser den problematik som existerar inom humanitära interventioner och därmed är det viktigt att granska hur Sveriges regering har reagerat på dessa fyra interventioner.

neutralitet samt militära alliansfrihet kvarstår trots medlemskap i EU samt Partnerskap för Fred.

För en utförlig diskussion om detta se t.ex. Bjereld, 2004.

¹¹ Se t.ex. Aggestam 2004; Syse 2004; Cramer, Per; Bring, Ove; Mahmoudi, Said; Cameron, Iain (2003) "Kriget hotar helt radera FN: s trovärdighet" DN 2003-03-29; Mahmoudi, Said (2001) "Tolkningen av folkrätten." Seminarium Sverige i världen. 2001-12-17.

¹² Se t.ex. Zajadlo 2005:658; Österdahl i Aggestam, red. 2004:77; Chesterman 2001:42.

Efter denna avgränsning i tid, material och fall kan en precisering av vår frågeställning ske, nämligen: Hur har Sveriges regering ställt sig till utvecklingen av humanitära interventioner och dess medföljande problematik i relation till interventionerna i Irak 1991, Kosovo 1999, Afghanistan 2001 samt Irak 2003.

2.2 Tillvägagångssätt

För att kunna studera Sveriges ställningstagande och argumentation till humanitära interventioner mellan åren 1991 och 2005 har vi valt att fokusera på debatten kring dess utrikes- och säkerhetspolitik i relation till de valda fallen. Resultatet av detta kommer att ställas mot de centrala späningsförhållandena mellan och inom de juridiska, etiska och politiska aspekterna av humanitära interventioner på det internationella planet. Vi anser det vara av stor vikt att få med en allmän diskussion om humanitära interventioner och hur synen på denna fråga har ändrats sedan början av 90-talet för att kunna förstå om Sveriges regerings ställningstagande påverkats av denna utveckling.¹³

De valda centrala späningsförhållandena är legalitet vs legitimitet samt mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen, vilka kommer att presenteras i avsnitt 3.1 med dess underavsnitt. Analysen kommer således att bestå av Sveriges regerings ställningstagande till de fyra valda interventionerna sammankopplat med de existerande späningsförhållandena inom humanitära interventioner. För att underlätta vårt analytiska resonemang kommer vi nyttja en teoretisk modell utformad i ståndpunkterna pluralister och solidarister.¹⁴ Detta för att de på ett bra sätt visar på olika normativa uppfattningar som existerar i debatten om humanitära interventioner.

2.3 Materialdiskussion

Forskningen om humanitära interventioner är omfattande och litteraturen på detta område har expanderat de senaste åren. Således hade det varit svårt att täcka in all litteratur inom detta ämne men eftersom den mest väsentliga problematiken fångats in är detta enligt oss inget problem. Det är också viktigt att poängtera att vi har ett statsvetenskapligt perspektiv när vi behandlar litteratur om humanitära interventioner som spänner över det juridiska, politiska och etiska fältet. Det kan ses som problematiskt att vi som statsvetare hanterar den juridiskt folkrättsliga debatten. Vi bedömer dock att folkrätt som ämne innehåller en politisk laddning

¹³ Andra forskare har också studerat staters officiella ställningstagande till humanitära interventioner och granskat om deras officiella uttalanden har stämt överens med deras handlande. Se t.ex. Wheeler 2000.

¹⁴ Det bör här nämnas att begreppen solidarister och pluralister är våra ”försvenskade” benämningar på de positioner som presenteras under 3.2

vilket även den praxisutveckling vi redogör för påvisar. Enligt oss är därför ett politiskt perspektiv i diskussionen om humanitära interventioner av största vikt. I samband med detta bör nämnas att de rapporter som redovisas i avsnitt 3.3, praxisutveckling, inte kan räknas till akademisk litteratur eftersom de har en politisk natur.¹⁵ Däremot är dessa rapporter viktiga eftersom de har en inverkan på debatten om humanitära interventioner.

Mycket av litteraturen kring ämnet humanitära interventioner är skriven av västerländska författare, vilket också speglas i litteraturvalet till denna uppsats. Vi är dock medvetna om den kritik och problematik som ligger inbyggt i ämnet humanitära interventioner om det ses utifrån ett ”nord-syd”-perspektiv. Det är trots allt de ledande väststaterna som har genomfört humanitära interventioner samt de som har konstruerat begrepp som mänskliga rättigheter och humanitära interventioner. Det har riktats kritik mot detta där bland annat humanitära interventioner ses som en fortsättning på kolonialismen och som ett försök att behålla den maktposition som ”nord” trots allt har över ”syd”.¹⁶

Slutligen, när det gäller vår analys av Sveriges officiella ställningstagande bygger den på publicerade källor i form av tal, anföranden, uttalanden och debattartiklar av Sveriges regeringar mellan åren 1991 till 2005. Valet av detta material har gjorts eftersom det ger en bra bild över hur regeringen har resonerat i relation till fallen samt deras ställningstagande till humanitära interventioner. För att få en mer fruktbar diskussion har kritiska argument mot regeringens ställningstagande beaktats i analysen. Urvalet av denna kritik är inte begränsad till vem som har framfört den, utan det är kritiken i sig som har begrundats.

¹⁵ Dessa rapporter är ”*The Kosovo report*” (2000); *The Responsibility to Protect*” (2001).

¹⁶ Denna kritik diskuteras bland annat av Patricia Owens i recensions artikeln, ”Theorizing military intervention”. Se även Brown 2002; Wills 2004; Weiss & Collins 2000; Haaland Matlary 2002.

3 Teoretiska föreställningar

Innan vi behandlar ämnet humanitära interventioner så är en diskussion kring begreppet på sin plats med tanke på dess komplexa och tvetydiga innebörd. Vad en humanitär intervention är råder ingen konsensus kring. Det räcker att se till denna studies valda fall för att bekräfta detta, med tanke på att det har argumenterats både för och emot att dessa interventioner ska klassas som humanitära. Med humanitära interventioner avser vi militära ingripanden i en annan stat för att värna om fundamentala mänskliga rättigheter.¹⁷ Men begreppets tvetydighet bör hållas i åtanke.

En redogörelse för ett internationellt perspektiv av humanitära interventioner, och hur synen på denna företeelse har ändrats sedan början av 90-talet, är av stor betydelse för att kunna förstå Sveriges regerings ställningstagande i denna fråga. Detta är ett komplext ämne både från en juridisk, politisk och från en etisk synvinkel och anses av många forskare vara en av de svåraste frågorna i internationell politik.¹⁸ I avsnitt 3.1 tydliggörs de, enligt oss, viktigaste spänningsförhållandena som finns inom ämnet humanitära interventioner. För att teoretiskt förenkla vår analys kommer vi ställa vår empiri mot idealtypmodellen i form av en pluralistisk och en solidaristisk ståndpunkt, vilken kommer att presenteras i avsnitt 3.2. Humanitära interventioners praxisutveckling kommer att redogöras för i nästkommande avsnitt 3.3.

3.1 Spänningsförhållande

Efter kalla krigets slut har antalet större väpnade konflikter mellan stater kraftigt minskat men det har uppstått nya växande problem, nämligen inomstatliga konflikter. Interna konflikter går inte under internationell lag med tanke på att de skyddas av suveränitetsprincipen¹⁹ och detta har i sin tur påverkat diskussionen om humanitära interventioner.²⁰ Det finns numera ett ökat stöd för mänskliga rättigheter och användandet av militära medel för humanitära ändamål²¹. Det är detta spänningsförhållande mellan suveränitetsprincipen och de mänskliga

¹⁷ Finnemore 2003:53.

¹⁸ Chesterman 2001:6, Aggestam 2004:18ff, Syse 2004:13ff, Falk 2004:40.

¹⁹ Rasmussen i Zartman, Rasmussen red. 1997.

²⁰ Weiss & Collins 2000:29ff.

²¹ Österdahl red. 2002:4; Brown 2002:115ff; Weiss & Collins 2000:7; Wheeler 2000:8, 28, Walzer 2000:106.

rättigheterna som är ett av huvudproblemen i diskussionen om humanitära interventioners legitimitet. Får suveränitetsprincipen köras över för att skydda de mänskliga rättigheterna?²² Här blir även problematiken gällande legalitet kontra legitimitet tydlig.

3.1.1 Legalitet vs legitimitet

Enligt folkrätten är interventioner, och krig i allmänhet, förbjudna. Detta slås fast i artikel 2:4 i FN-stadgan. Det finns två undantag mot det allmänna våldsförbudet, båda stadgade i FN-stadgans VII kapitel. Enligt artikel 42 kan säkerhetsrådet använda sig av militära aktioner om en konflikt utgör ett hot mot internationell fred och säkerhet. Stadgan garanterar även rätten till individuellt och kollektivt självförsvar i artikel 51, men enligt artikel 53 får dock militära aktioner inte ske utan säkerhetsrådets tillåtelse.²³ Säkerhetsrådets begränsning vid beslut om intervention är att handlandet ska ske i överensstämmelse med FN:s ändamål och grundsatser²⁴. Det finns inget annat juridiskt dokument som tar upp några andra undantag. Eftersom suveränitetsprincipen är en av hörnstenarna i FN-stadgan blir en intervention utan ett mandat från säkerhetsrådet illegal vilket flera forskare belyser.²⁵ Men under de senaste åren har allt fler ställt sig frågan om inte stater har en skyldighet att rädda människor vars liv står på spel även i andra stater.²⁶

För att kunna argumentera att en stat har rätt att använda våld i humanitära nödlägen utan ett mandat från säkerhetsrådet måste argumenten hämtas utanför de lagliga ramarna. Detta argument pekar på vikten att en humanitär intervention inte enbart kan behandlas utifrån ett juridiskt perspektiv, utan de moraliska aspekterna måste också beaktas.²⁷ Något som belyser detta ställningstagande är liknelsen: att vänta på ett beslut från säkerhetsrådet är som att: *waiting for the messiah*.²⁸ Men samtidigt kan ett erkännande av ett undantag från icke-interventionsprincipen öppna dörren till ett utnyttjande vilket kan innebära att stater rättfärdigar sina handlingar på politiska argument.²⁹ Detta har starkt ifrågasatts av framförallt utvecklingsländer,³⁰ vilka värnar om suveränitetsprincipen eftersom denna norm är det enda existerande skydd från det västerländska samhället.³¹

²² Brown 2002:135f, 145f, Weiss & Collins 2000:7.

²³ www.rodakorset.se

²⁴ Förenta Nationernas Stadga i ”Konventionssamling i mänskliga rättigheter och humanitär rätt” 2004.

²⁵ Österdahl i Aggestam, red. 2004:69; Österdahl red. 2002:5; Chesterman 2001:42, 231.

²⁶ Lepard 2002:xi.

²⁷ Walzer i Mills & Brunner 2002:20, 22ff; Bellamy 2004:216, Österdahl i Aggestam, red. 2004:77; Walzer 2000:106ff; Wheeler 2000:3f, 41.

²⁸ Walzer 2000:107.

²⁹ Chesterman 2001:87, 231; Stein 2004:34, Österdahl i Österdahl red. 2002:3, Weiss & Collins 2000:41.

³⁰ Brown 2002:157.

³¹ Brown 2004:55f, Wills 2004:409f, Weiss & Collins 2000:9, Haaland Matlary 2002:210.

Hur ska det internationella samhället fungera utan ett internationellt juridiskt system? Vad händer om alla handlar utifrån sina egna moraliska bedömningar? Kan då humanitära interventioner uppfattas som den starkes lag, eller kanske till och med som en ny form av kolonialism? Vissa forskare hävdar att även om stater kan verka i ett egenintresse kan dess konsekvenser verka i ett humanitärt syfte och att politiska motiv knappt går undvika, vare sig det handlar om en eller flera aktörer.³²

Sammanfattningsvis går det att konstatera att folkrätten, med FN-stadgan som grund, representerar den strikta och den mest objektiva definition av vad som gör en humanitär intervention legal. Men som beskrivits ovan är det långt ifrån alla som håller med om denna strikta definition. En intervention kan anses vara legitim även om den är illegal. Militära interventioner i humanitärt syfte betraktas av allt fler som folkrättsenligt även om det sker utan FN-mandat. En utveckling som talar för detta är ifrågasättandet av FN: s absoluta våldsförbud. Denna fråga har blivit en viktig diskussion efter NATO: s (North Atlantic Treaty Organization) intervention i Kosovo³³. Men det är tydligt att detta ställningstagande inte har uppnått en ställning som ett rättsligt giltigt undantag till FN: s våldsförbud med tanke på att forskarna som belyser farorna med denna utveckling är många.³⁴

Vissa normer tenderar att stödja giltigheten av humanitära interventioner medan andra står i motsats. De legala normer som talar för humanitära interventioner är t.ex. lagen om de mänskliga rättigheterna³⁵, medan andra normer i FN-stadgan motsäger sig denna giltighet, som t.ex. suveränitetsprincipen.³⁶ Denna problematik kommer att behandlas i nästkommande avsnitt.

3.1.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen

Ett problem med begreppen mänskliga rättigheter och suveränitetsprincipen är att det saknas en konsekvens i dess tolkning.³⁷ Ibland hävdar stater att en intervention är legitim om det föreligger kränkningar mot de mänskliga rättigheterna, men i andra fall argumenterar samma stater för att suveräniteten står högre.³⁸ En viktig del i tolkningen av de mänskliga rättigheterna är huruvida de ska förstås som universella eller inte. Mycket av den litteratur som skrivits inom detta ämne är författat av forskare från det västerländska samhället.³⁹ Därför har det faktum att

³² Walzer i Mills & Brunner 2002:26; Stein 2004:30f, Brown 2002:137.

³³ Wheeler 2000:40f.

³⁴ Se t.ex. Chesterman 2001; Österdahl i Aggestam, red. 2004; Österdahl red. 2002.

³⁵ Leopard 2002:4.

³⁶ Ibid 2002:4f.

³⁷ Bellamy 2003:322.

³⁸ Ibid.

³⁹ Zajadlo 2005:654, Bellamy 2003:328, 339.

det skulle finnas universella mänskliga rättigheter ifrågasatts: *rights only make sense in the context of a particular kind of society*.⁴⁰ Grunden för de mänskliga rättigheterna är baserat på FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna, vilken antogs 1948. Således uppstod de i den kontext av speciella sociala, kulturella och politiska förutsättningar som rådde för västvärlden och denna institutionalisering är inte nödvändigtvis applicerbar i andra delar av världen. Olika historiska bakgrunder, sociala system och kulturella traditioner leder till olika uppfattningar och tankar kring mänskliga rättigheter.⁴¹ Tyngdpunkten på individen i deklarationen kan möjligtvis kännas främmande i samhällen med familjen i fokus.⁴² Resultaten av denna tolkning blir att mänskliga rättigheter inte kan ses som universella då de är ett resultat av en viss samhällskontext.⁴³ De mänskliga rättigheterna kan således inte användas som argument för en intervention då de är del av en stats inre angelägenheter och att intervenser går emot suveränitetsprincipen.⁴⁴ Trots att de mänskliga rättigheterna kan sägas vara skapade i en västerländsk kontext argumenteras det för att de ändå innehåller en slags minsta gemensamma nämnare. Det finns värden och rättigheter som måste hållas och detta gäller alla.

Att insistera på att kriget har sina regler, och att det finns vissa saker som vi aldrig kan få göra mot andra människor, är inte bara en uppfattning som händelsevis har dykt upp i ett visst kulturellt sammanhang. Det är ett svar på ropet från krigets många offer om att krigets muskler måste tyglas och att respekten för människolivets värde bör gälla även i krig.⁴⁵

Det finns således inget entydigt svar på frågan om de mänskliga rättigheterna är universella eller inte.

Det kan ändå sägas finnas en konsensus om att de mänskliga rättigheterna har blivit viktigare, en utveckling som har sin början under 1990-talet. Numera ligger en utökad vikt på varje individs rättigheter och den tidigare situationen då statssoveräniteten ansågs väga tyngre än de mänskliga rättigheterna är numera inte lika självklart.⁴⁶ Det finns argument för att när brott begås som bryter mot vad som är moraliskt riktigt, som brott mot mänskliga rättigheter, har de stater som kan stoppa detta en rätt att göra det.⁴⁷ Om en stat begår brott mot sin egen befolkning är frågan hur pass stor legitimitet denna stat ska anses ha.⁴⁸ Om en stat skulle bryta mot de mänskliga rättigheterna menar vissa på att dess suveränitet förbrukas och en intervention kan då rättfärdigas.⁴⁹

⁴⁰ Brown i Dunne & Wheeler 1999:104.

⁴¹ Ibid 1999:71ff, 120.

⁴² Ibid 1999:116.

⁴³ Ibid 1999:116.

⁴⁴ Ibid 1999:117.

⁴⁵ Syse 2004:188.

⁴⁶ Brown 2002:116ff, Weiss & Collins 2000:7, 21f.

⁴⁷ Walzer 2000: xii-xiii, 107.

⁴⁸ Ibid 2000:101.

⁴⁹ Teson i Keohan & Holzgrefe 2003: 93ff, 109ff.

Eftersom moraliska argument kan föras i fall av humanitära interventioner kan frågan ställas om det finns anledning att vänta passivt på att FN ska handla.⁵⁰ Även om ett FN-mandat skulle kunna tänkas ge mer legitimitet åt en humanitär intervention är det inte moraliskt nödvändigt att invänta detta mandat.⁵¹ Finns det lagar och regler som förbjuder interventioner vid brott mot mänskligheten kan detta förstås som att dessa lagar inte är inbegripna i de moraliska realiteterna av militära interventioner.⁵² Det måste finnas kriterier för att bedöma dessa moraliska val och om inte lagen erhåller dessa kriterier får vårt *moraliska sunnda förnuft* sätta standarden.⁵³ För ska det anses vara rätt att stå passiv då människor mördas bara för att det sker i ett annat land? Om FN, som är den organisation som ska skapa fred och säkerhet i vår värld, inte kan lösa detta eller agera, argumenteras det för rätten (moraliskt) att någon annan gör det, om det kan rädda människors liv.⁵⁴

Debatten angående spänningsförhållandet mellan de mänskliga rättigheterna och suveränitetsprincipen har beskrivits som en *clash within western civilisation*.⁵⁵ Ett tydligt exempel på detta är att samtidigt som artikel 1:3 i FN-stadgan uttrycker: *Förenta Nationernas ändamål äro: [...] främjande av aktningen för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla utan åtskillnad med avseende på ras, kön, språk eller religion* kvarstår ett ramverk bestående av icke-interventionsprincipen och statssoveräniteten. Numera hörs dessutom frågan om ansvar för det internationella samfundet att skydda mänskliga rättigheter. Eftersom det senare utmanar det som varit norm under en lång tid är det inte konstigt att spänningar och kontroverser skapas.⁵⁶

3.2 Analytisk modell

För att simplificera vår analys ska vi använda oss av en idealtypsmodell där argumenten delas upp i två motpoler, nämligen en solidaristisk och en pluralistisk ståndpunkt.⁵⁷ Spänningen mellan dessa ställningstaganden har i mångt och mycket format dagens debatt om humanitära interventioner. De båda ståndpunkterna är

⁵⁰ Walzer 2000:107.

⁵¹ Wheeler 2000:41.

⁵² Walzer 2000:108.

⁵³ Ibid. 2000:106f.

⁵⁴ Förordet till Holzgreffe & Keohane 2003.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Brunnée & Toope 2004:389ff; Macfarlane, Thielking, Weiss 2004:986f.

⁵⁷ Denna uppdelning i "pluralists" och "solidarists" gjordes av Hedley Bull. Se t.ex. "The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics" 1977 och "The Grotian Conception of International Society", 1966 i Might, Martin och Butterfield, Herbet (red.) Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics. London: Allen & Unwin. Se även Bellamy 2003; Wheeler 2000; Wheeler "Pluralists or Solidarist Conceptions of Humanitarian Intervention: Bull & Vincent on Humanitarian intervention", *Millennium: Journal of International Studies*, 21/2 (1992), A. Hurrell, "Society & Anarchy in the 1990s," i B.A Roberson (red.), The structure of international society (London: Pinter, 1998); Dunne, Inventing, international society, och Andrew Linklater, The transformation of political community (Cambridge: polity press, 1998)

överens om att det existerar ett samhälle bestående av stater vilket inkluderar gemensamma regler och institutioner, men oenigheter står att finna i det normativa ställningstagandet⁵⁸.

3.2.1 Pluralistisk ståndpunkt

Enligt en pluralistisk ståndpunkt bestämmer varje stat över sig själv och alla stater har lika stor rätt att existera. Staters suveränitet och icke-interventionsprincipen är starka normer som binder samman staters intressen, moraliska principer och formella regler. Dessa principer är det enda skydd ”svaga” stater har gentemot de ”starka” staterna. Att försöka utkräva rättvisa för människor i andra stater undergräver den internationella ordningen mellan stater och risken för missbruk är stor.⁵⁹ Stater skulle under flaggan av en humanitär intervention kunna tillgodose sina egna nationella intressen eftersom stater sällan handlar annat än i egenintresse.⁶⁰ Pluralister hävdar vidare att det inte existerar någon konsensus om vad som utgör ett humanitärt nödläge eftersom de mänskliga rättigheterna är konstruerade i en kulturell kontext och är därför inte universella.⁶¹ Således kommer det att vara svårt att hitta en gemensam moralkod som sedan ska följas.⁶²

3.2.2 Solidaristisk ståndpunkt

En solidaristisk utgångspunkt tar avstamp i skyldigheten att värna om de mänskliga rättigheterna och godkänner rätten att intervensera i extrema fall. När en stat har begått brott mot de mänskliga rättigheterna har de förbrukat sin rätt att ses som en suverän stat och andra stater har då rätt att gå in och stoppa förtrycket.⁶³ En stat ska inte kunna gömma sig bakom suveränitetsprincipen.⁶⁴ Det finns en solidaritet mellan staterna i det internationella samfundet och stater har således inte bara det moraliska ansvaret att sörja för mänskliga rättigheter för de egna medborgarna utan även för individer i andra stater.⁶⁵ Det finns risk för att stater kommer att handla i egenintresse, men trots det kan ett agerande verka i ett humanitärt syfte.⁶⁶

⁵⁸ Bellamy 2003:322; Wheeler 2000:11ff.

⁵⁹ Wheeler 2000:11.

⁶⁰ Ibid 2000:29ff.

⁶¹ Bellamy 2003:323ff, Bellamy 2004:219, Wheeler 2000: 11ff.

⁶² Wheeler 2000:11.

⁶³ Ibid: 12f, 27.

⁶⁴ Wheeler 2000: 12, 296 och Bellamy 2003:323ff, Bellamy 2004:219.

⁶⁵ Wheeler 2000:11f.

⁶⁶ Ibid 2000:39.

3.3 Folkrättens praxisutveckling

Folkrätten består av två rättskällor, traktaträtt och sedvanerätt. Traktaträtt är nedskrivna internationella överenskommelser som t.ex. FN-stadgan och är endast bindande för de stater som vill ingå konventionerna, vilket leder till att missförstånd oftast inte uppstår. Sedvanerätten är däremot svårare att greppa. Detta är den allmänna folkrätten och är bindande för alla stater oavsett samtycke med andra ord en oskriven rätt som kan liknas vid staters moraliska handlande.⁶⁷ Sedvanerätten bygger på hur staterna de facto uppträder och utvecklingen inom sedvanerätten kan med andra ord leda bort från den skrivna traktaträtten. Folkrätten är därför inte statisk, men det krävs att en klar majoritet av staterna stödjer omtolkningen och den måste tillämpas vid ett antal tillfällen med samma stöd för att en ny rättsregel ska växa fram.⁶⁸ Det bör dock ha i åtanke att alla stater kanske inte bidrar till lika starka praxis.

De förändringar som har skett beträffande humanitära interventioner är en följd av kalla krigets slut då de mänskliga rättigheterna inte längre sågs som endast en intern angelägenhet. FN:s säkerhetsråd har godkänt flera militära interventioner under kapitel VII och hänvisat till kränkningar av de mänskliga rättigheterna som en faktor som innebär ett hot mot internationell fred och säkerhet.⁶⁹ När säkerhetsrådet väl har godkänt en intervention finns det inga folkrättsliga problem med att använda våld. Även om folkrätten värderas högt av de flesta stater så har det allmänna våldsförbudet börjat naggas i kanterna och det internationella handlandet har gått ett steg ifrån folkrätten⁷⁰.

Interventionen i Irak 1991 är ett exempel på denna praxisutveckling. På grund av ett kinesiskt motstånd till att intervensera i staters inre angelägenheter antogs inte den resolution som behövdes för att intervensera i Irak, på grund av ockupationen av Kuwait, under kapitel VII i stadgan. Detta ledde till att resolutionen varken var obligatorisk eller kunde framtvingas med militärt våld. Men när Irak vägrade implementera resolutionen så intervenserade franska, brittiska och amerikanska trupper i norra Irak och upprättade skyddszoner för de kurdiska flyktingarna. Motiveringen till interventionen var att den syftade till att stoppa den humanitära katastrof som höll på att utvecklas.⁷¹ Resolution 688 slår fast att *the international repercussions of Saddam Hussein's repression of Kurdish and Shiite populations constituted a threat to international peace and security*⁷². Resolutionen fördömde Iraks aggression mot den egna befolkningen och pekar på behovet av omedelbara

⁶⁷ För vidare information, se t.ex. Strömberg 2003.

⁶⁸ Lind, Gustaf (1999) "Natobomberna ryms inom folkrätten" DN 1999-05-29.

⁶⁹ www.rodakorset.se

⁷⁰ Zajadlo 2005:655, Chesterman 2001:63-83, Wheeler 2000.

⁷¹ Lind, Gustaf (1999) "Natobomberna ryms inom folkrätten" DN 1999-05-29.

⁷² Weiss 2004:57.

hjälpinsatser.⁷³ På många håll i västvärlden sågs denna resolution som ett steg i rätt riktning för att förbättra skyddet av de mänskliga rättigheterna,⁷⁴ eftersom denna resolution innebar en framflyttning av försvaret för de mänskliga rättigheterna genom att konsekvenserna av detta förtyck i det irakiska sammanhanget betecknades som ett hot mot internationell fred och säkerhet och gjorde det möjligt för ett internationellt ingripande.⁷⁵ Men det faktum kvarstår att den initiala interventionen skedde utan ett bemyndigande av FN: s säkerhetsråd.⁷⁶

Ett annat fall som haft stor påverkan på den internationella praxisutvecklingen är NATO: s intervention i Kosovo 1999. Denna intervention hade inget mandat från säkerhetsrådet eftersom rådet var blockerat av ryska och kinesiska protester.⁷⁷ I efterhand har dock denna intervention accepterats som legitim.⁷⁸ Det bör här påpekas att interventionen i Kosovo bör ses i ljuset efter världssamfundets oförmåga att förhindra folkmordet i Rwanda och massavrättningarna i Srebrenica. Denna oförmåga att handla kan ha bidragit till NATO: s handlande.⁷⁹ Efter interventionen i Kosovo började debatten om humanitära interventioners legitimitet, utan ett mandat från säkerhetsrådet, på allvar.⁸⁰ FN -universitetet (UNU) gav år 2000 ut rapporten *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: selective indignation, collective action, and international citizenship*, där ett stort antal internationella forskare sammanfattar lärdomarna av Kosovokrisen. Denna rapports resultat pekar på interventionens legitimitet eftersom det var det enda rätta moraliska beslut att ta.⁸¹ Rapporten riktade även kritik mot FN och belyste vikten av att FN: s regelverk måste förändras så att humanitära interventioner kan genomföras fullt ut och inte blockeras av veton i säkerhetsrådet.⁸² Detta är dock en fråga vi inte kommer att gå djupare in på, även om det är en mycket viktig sådan.

En annan rapport som också belyser interventionens legitimitet är *The Kosovo Report* som gavs ut av *The Independent International Commission on Kosovo*. Denna kommissions initiativtagare var Göran Persson med motiveringen att det saknades en oberoende analys av interventionen i Kosovo. Rapporten slår fast att interventionen var juridiskt illegitim men politiskt korrekt.⁸³ Samma år tog Kanada ett initiativ till en kommission för att studera humanitära interventioner ledd av Gareth Evans och Mohamed Sahnoun. Resultatet presenterades i rapporten *The Responsibility to Protect*, där slutsatsen är att statsuveräniteten inte

⁷³ Weiss 2004:57ff; Svar den 24 maj 1993 av utrikesminister Margaretha af Ugglas på interpellation av Berith Eriksson om kränkningar av mänskliga rättigheter i Kosovo.

⁷⁴ Weiss m.fl. 2004:58.

⁷⁵ Svar den 24 maj 1993 av utrikesminister Margaretha af Ugglas på interpellation av Berith Eriksson om kränkningar av mänskliga rättigheter i Kosovo.

⁷⁶ Lind, Gustaf (1999) "Natobomberna rymt inom folkrätten" DN 1999-05-29.

⁷⁷ www.omvarldsbilder.se

⁷⁸ "The Kosovo Report".

⁷⁹ Stein 2004:15.

⁸⁰ Haaland Matlary 2002:27.

⁸¹ Schnabel; Thakur red. 2000.

⁸² www.omvarldsbilder.se

⁸³ "The Kosovo report"; www.palmecenter.se

enbart ska baseras på kontroll över ett territorium utan också som ansvar för medborgarnas välmående.⁸⁴ Om inte en stat lever upp till detta krav så blir det en fråga för det internationella samfundet. I första hand ska konflikter lösas med preventiv diplomati och fredliga medel, men om det inte går ska FN: s säkerhetsråd agera med tvångsmedel. Rapporten hävdar att om säkerhetsrådet är blockerat av veton så ska, i sista hand och bara i nödfall, det vara möjligt att använda militära tvångsåtgärder utan mandat från säkerhetsrådet.⁸⁵ Rapporten har även gett en rekommendation att byta ut begreppet *the right to intervene* till *the responsibility to protect*.⁸⁶

Diskussionen av humanitära interventioner har utvecklats av ytterligare två händelser. Den 11 september utsattes USA för terrorangrepp vilket ledde till att USA gick till krig mot Afghansistan. USA hade FN: s stöd eftersom de ansåg att USA: s svarsåtgärder kunde räknas som självförsvar. Denna tolkning stadgades i resolution 1368.⁸⁷ Men med detta stöd skedde ytterligare en utveckling av folkrätten då våld inte enbart kunde riktas mot stater utan också mot terroristgrupper.⁸⁸ En annan händelse som har lett till stor diskussion är USA: s intervention i Irak år 2003. Denna handlingens legitimitet är starkt ifrågasatt och att handlingen var illegal är uppenbart eftersom USA inte hade ett FN-mandat från säkerhetsrådet. Även detta handlande bidrar till en förskjutning till att det inte längre behövs ett skriftligt dokument för att gå in i ett suveränt land. Allt fler ser oroande på utvecklingen av en utvidgad självförsvarsrätt, vilket USA hävdar för att bestraffa stater som anses stödja och ge fristad för terrorgrupper.⁸⁹

Sammanfattningsvis vill vi här återknyta till de centrala teoretiska utgångspunkterna för att kunna sammankoppla dessa med uppsatsens syfte och frågeställning inför analysen. Som redovisats i detta kapitel har en rad händelser skett under 1990-talet som lett till en ökad diskussion när det gäller humanitära interventioner. Två centrala spänningsförhållanden har visat sig tydliga, nämligen legalitet vs legitimitet och mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen. Det är dessa spänningsförhållande som utgör grunden för vår analys. Utifrån analysen är ambitionen att kunna ställa Sveriges ställningstagande mot analysmodellen för att på ett lättare sätt kunna se hur den svenska regeringen har reagerat på de fyra valda interventionerna.

⁸⁴ "The Responsibility to Protect"; Lind, Österdahl i Cervin red. 2005:52ff.

⁸⁵ "The Responsibility to Protect"; Lind, Österdahl i Cervin red. 2005:52ff; Aggestam 2004:15.

⁸⁶ "The Responsibility to Protect".

⁸⁷ Aggestam 2004:81.

⁸⁸ Ibid 2004:81.

⁸⁹ Aggestam 2004:16; Dinstein 2001:165f, 168; Gray 2000:111, 115.

4 Analys

Analysen består av en kritisk granskning av Sveriges regerings ställningstagande och debatt kring interventionerna i Irak 1991, Kosovo 1999, Afghanistan 2001 samt Irak 2003. Dessa fall kommer att ställas i relation till de teoretiska spänningsförhållandena nämligen, legalitet vs legitimitet och mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen.

4.1 Fallet Irak 1991

I och med interventionen i Irak 1991 påbörjades en utveckling där de mänskliga rättigheterna fick en högre status. Att intervenser för humanitära ändamål är något som diskuterats längre inom forskarvärlden,⁹⁰ men det var först i och med händelsen i Irak 1991 som spänningsförhållandena inom detta begrepp blev tydliga.

4.1.1 Legalitet vs legitimitet

Stödet till FN är en hörnsten i svensk utrikespolitik. Enligt FN:s stadga är medlemsstaterna bundna av säkerhetsrådets beslut. Som lojal FN-medlem har Sverige från början stött alla resolutioner som beslutats i säkerhetsrådet.⁹¹

Att Sverige värderar FN och folkrätten högt är lätt att styrka.⁹² När FN:s säkerhetsråd 1991 beslutade att resolution 688 skulle sättas i bruk stödde Sveriges regering aktivt detta förslag, helt i enighet med regeringens officiella ställningstagande.

Sverige är inte krigförande men vi står inte neutrala i konflikten. [...] Vårt stöd till FN grundas på att organisationens yttersta syfte är att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Uppfyllandet av denna målsättning kan i enlighet med FN-stadgan, som sista utväg kräva användandet av vapenmakt när andra åtgärder är otillräckliga.⁹³

⁹⁰ Österdahl i Österdahl red. 2002:4, Hallenberg i Österdahl red. 2002:53, Haaland Matlary 2002:203

⁹¹ Regeringens utrikesdeklaration 1991.

⁹² Se t.ex. Sveriges utrikesdeklarationer 1991-2005.

⁹³ Meddelande av utrikesministern Sten Andersson om det aktuella läget i Gulfkrisen lämnat vid Riksdagens informationsstund.

I denna konflikt är det tydligt att Sverige ställer sig bakom FN för att upprätthålla fred och säkerhet på humanitära grunder. Även om kritik riktades mot resolution 688 och dess intervention var detta inget som diskuterades i någon större utsträckning av regeringen. Kritiken syftade till resolutionens avsaknad av en hänvisning till kapitel VII i FN-stadgan. Det ska dessutom finnas en hänvisning till en specifik artikel, vilket också fattades i resolution 688. Ur en rättslig synvinkel kan därför USA: s position vara svår att upprätthålla, vilket bland annat har påpekats av historikern Tommie Sjöberg.⁹⁴ Denna kritik var dessvärre inget som diskuterades i någon vidare utsträckning på regeringsnivå. Det höjdes även kritiska röster angående USA: s ekonomiska och strategiska intressen i området, men denna problematik var inte heller något som ledde till en debatt inom regeringen. Kritiken riktades mot USA: s utnyttjande av FN, likt ett förklade för att skydda sina egna intressen.⁹⁵ Forskaren Wilhelm Agrell uttrycker det på följande sätt:

När de första bomberna föll över Irak talade George Bush till sina landsmän och till världen. Han talade om de stora principerna, om ont och gott, om solidariteten inte bara med Kuwait utan med Iraks förtryckta befolkning. Men de ledande västländerna hade i själva verket ett annat ärende. De omfattande handelsförbindelserna med Saddam Husseins Irak, vapenhandeln och stödet till Irak i kriget med Iran talade sitt tydliga språk. Krigsretoriken var falsk, bakom deklARATIONERNA om en ny världsordning doldes välbekanta maktpolitiska överväganden. [...] Och Saddam Hussein fick sitta kvar. Kanske inte utan en bakomliggande avsikt.⁹⁶

Denna synpunkt som berör USA: s egenintressen är tänkvärd. Från detta perspektiv går det att se vissa likheter med de interventioner som genomfördes i Afghanistan 2001 och i Irak 2003 (vilket kommer diskuteras mer utförligt i avsnitt 4.3). Utifrån denna synvinkel har Sverige ställt sig bakom en intervention som lett till att USA har förbigått ett mandat från säkerhetsrådet och intervenerat efter egna intressen.

Någon större problematik mellan legalitet och legitimitet existerade inte i denna intervention. Den kritik som riktades mot regeringens självklara uppslutning bakom FN-resolutionen var inget som det lades någon större vikt vid, utan istället sågs regeringens stöd av FN: s beslut som korrekt och ansågs inte stötande med vare sig interventionens legalitet eller legitimitet. En egen reflektion över denna ståndpunkt är att den svenska regeringen gjorde det aningen lätt för sig. Varför fördes inte en allmän debatt om problematiken kring t.ex. att det saknas kriterier för när en humanitär intervention ska få genomföras? Att sluta upp bakom FN var, enligt regeringen, inget som borde ifrågasättas. Men är det inte uppenbart att säkerhetsrådets beslut om en resolution för humanitära skäl är ett steg ifrån det

⁹⁴ Ståhl, Solveig (1995) "FN: s 50-års kris. Farväl till vapen!". LUM – Arkivet, 1995-10-04.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Agrell, Wilhelm. 931007. "Värre att inte bomba i Bosnien." DN.

som varit? Enligt oss blir det då befogat att ställa sig frågan vad det finns för risker med en sådan utveckling.

4.1.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen

Resolutionens (688) utveckling mot en mer aktiv roll i konflikter, som till väsentlig del är en stats inre angelägenheter till förmån för humanitära hänsyn, var en utveckling som välkomnades av Sverige.⁹⁷

Kränkningar av mänskliga rättigheter är aldrig ett lands interna angelägenhet.⁹⁸

Sveriges samarbete med FN bygger på respekt för medlemsstaternas suveränitet och har gjort sedan FN-stadgan raffinerades år 1945.⁹⁹ Men samtidigt har insikten ökat om att världsorganisationen även måste ta sitt ansvar för den utveckling som direkt påverkar människor i våra samhällen. Det uttrycktes klart och tydligt att främjandet och skyddet av de mänskliga rättigheterna ska vara ett grundläggande mål för svensk utrikespolitik.¹⁰⁰ Detta ställningstagande visar tydligt att balansen mellan statsuveräniteten och de mänskliga rättigheterna började förändras i början av 1990-talet, till fördel för de mänskliga rättigheterna.¹⁰¹ Detta handlande ledde till en avvikelse från den världsordning som rått sedan 1945 vilken byggde på suveräniteten och farorna med detta underminerande av icke-interventionsprincipen är något som diskuteras bland forskare.¹⁰² Att den svenska regeringen prioriterade de mänskliga rättigheterna i detta fall är något som inte blev speciellt ifrågasatt. Inga kriterier ställdes upp för när en sådan handling ska anses vara legal/legitim. Riskerna med att underminera och destabilisera den rådande världsordningen var inget som blev särskilt diskuterat. Frågan är om denna brist på diskussion berodde mer på en ignorans och okunskap om riskerna eller på det faktum att interventionen ansågs ”lyckad”.

Att de mänskliga rättigheterna ska anses vara universella uttalas tydligt av den svenska regeringen:

⁹⁷ Svar av ministern för internationellt utvecklingssamarbete och mänskliga rättigheter, Alf Svensson, på interpellation av Hans Göran Franck om humanitära insatser i Irak; Anförande av utrikesminister Margaretha af Ugglas i allmänna debatten under FN: s generalförsamlings 46: e session.

⁹⁸ Svar av utrikesminister Sten Andersson på frågan av Maria Leisner om kurdernas situation.

⁹⁹ Anförande av utrikesminister Margaretha af Ugglas i allmänna debatten under FN: s generalförsamlings 46: e session.

¹⁰⁰ Regeringens utrikesdeklaration 1991; Sverige talar i Säkerhetsrådet om kriget vid Persiska viken.

¹⁰¹ Brown 2002:116ff; Weiss och Collins 2000:7; Österdahl red. 2002:4; Haaland Matlary 2002:14.

¹⁰² Brown 2004:55f; Brunnée och Toope 2004:385; Weiss och Collins 2000:9f; Haaland Matlary 2002:210f.

De mänskliga rättigheterna får inte beskäras eller nytolkas under några förhållanden. Styrkan i dessa värden är deras universalitet och definitionsmässiga klarhet. Sverige ska med klar röst verka för en ökad respekt för mänskliga rättigheter i alla delar av världen.¹⁰³

Dessvärre är synen på de mänskliga rättigheternas universalitet inte helt oproblematisk. Ett motargument är att emedan de mänskliga rättigheterna har sin grund i FN: s uppkomst så är de skapade i en kontext av speciella sociala, kulturella och politiska förhållanden som rådde i västvärlden. Resultatet av detta resonemang är att de inte kan ses som universella och därför kan inte de mänskliga rättigheterna användas som ett argument för en intervention eftersom det går emot suveränitetsprincipen.¹⁰⁴ Den svenska regeringens uppfattning i denna fråga är inget överraskande med tanke på att FN som organisation bygger på de mänskliga rättigheternas universalism. Eftersom FN är en hörnsten i svensk utrikespolitik är detta ställningstagande helt i enighet med den svenska FN-linjen. FN: s syn på de mänskliga rättigheterna grundas på en solidaristisk grund, så även Sverige.

Sammanfattningsvis skedde inte någon större diskussion eller debatt kring denna intervention från regeringens håll. Suveränitetsprincipen fick ge vika för de mänskliga rättigheterna, vilket välkomnades av majoriteten av västvärlden. Då FN såg det som ett steg i rätt riktning att skydda de mänskliga rättigheterna, blev det ännu mer självklart för Sverige att ställa sig bakom denna utveckling. Samtidigt existerade kritiska röster till denna intervention samt en rädsla för vart denna utveckling skulle leda till,¹⁰⁵ men denna kritik och rädsla var inget som regeringen bemötte i sina tal och anföranden. Ska Sveriges regering, utan diskussion, finna sig i allt FN företar sig, även om detta mer eller mindre sker på USA: s uppdrag? Vi menar på att det inte går att blunda för att denna intervention ledde till något större än att enbart skydda de kurdiska flyktingarna.

4.2 Fallet Kosovo 1999

Inledningsvis bör nämnas att interventionen i Kosovo som genomfördes av organisationen NATO skedde utan ett mandat ifrån FN: s säkerhetsråd, den var med andra ord illegal. Interventionen har dock i efterhand beskrivits som legitim eftersom den utfördes av humanitära skäl, i syfte att värna om de mänskliga rättigheterna, men detta är inte en uppfattning som delas av alla.¹⁰⁶ Den inneboende problematiken i humanitära interventioner blir därmed tydlig även i detta fall.

¹⁰³ Anförande av utrikesminister Margaretha af Ugglas vid svenska FN-förbundets seminarium "Sveriges roll i FN" 1992-09-07.

¹⁰⁴ Brown i Dunne & Wheeler: 71ff, 116, 120; Walzer 2000:108.

¹⁰⁵ Ledare (1991) "Antingen tror vi på FN eller inte" Expressen 1991-01-27.

¹⁰⁶ Pellnäs, Bo, (2004) DN, "Naiv tro på USA-myt om folkmord" 2004-02-08.

4.2.1 Legalitet vs legitimitet

Följande deklarerar av utrikesminister Anna Lindh i början av 1999.

FN: s säkerhetsråd är kärnan i den internationella säkerhetsordningen. FN: s ansvar är ytterst att stå som garant för folkrättens primat i världspolitiken. Det är säkerhetsrådet som har till uppgift att besluta om militär våldsanvändning, förutom i fall av självförsvar eller i extrema nödsituationer. Detta gäller oavsett vem som har uppdrag att leda den fredsfrämjande insatsen.¹⁰⁷

Att FN är en viktig hörnsten i den svenska utrikespolitiken går inte att undgå. FN: s säkerhetsråd är det organ som ska besluta när en intervention ska anses vara legal, förutom undantagsfallet självförsvar eller *i extrema nödsituationer*. Men vad menas med en *”extrem nödsituation”*? Det kan urskiljas en problematik i att regeringen först deklarerar FN: s starka position och folkrättsliga betydelse och sedan kungör att det i *”extrema nödsituationer”* inte behövs något mandat från säkerhetsrådet. Är det på detta sätt uttalandet ska tolkas? Regerings användning av extrema nödsituationer har även uppmärksammats från andra håll, bland annat av Per Ahlin (juris doktor i internationell rätt):

Sedan kom NATO: s insats i Kosovo och statsminister Göran Persson gick ett väsentligt steg längre. ”Statssamfundet kan inte stå passivt i extrema nödfall även om säkerhetsrådet är oförmöget att fatta beslut”, framhöll han. Den officiella doktrinen har också ändrats. Våld får nu enligt regeringen tillgripas efter ett beslut i säkerhetsrådet, i självförsvar eller i *”extrema nödsituationer”*.¹⁰⁸

Den definition av begreppet *extrema nödsituationer* som existerar i den internationella debatten om humanitära interventioner handlar om rätten att ingripa militärt i ett land vid extrema brott mot mänskliga rättigheter, utan ett mandat från säkerhetsrådet.¹⁰⁹ Kan ett likhetstecken sättas mellan denna definition och regeringens begrepp? Om så är fallet har den svenska regeringen i princip tagit en solidaristisk ställning till humanitära interventioner redan 1999, före interventionen i Kosovo, och borde således ha välkomnat den.

Efter interventionen påpekade dock Anna Lindh att den ska ses som ett undantag och inte en ny regel vad gäller att agera utan ett mandat från säkerhetsrådet.¹¹⁰ Hon säger vidare:

Våldsanvändning är ett sista medel som bara kan ha sitt berättigande när alla andra vägar uttömts. För våldsanvändning, utöver självförsvar, krävs beslut i FN: s säkerhetsråd. Vi har därför beklagat att det inte varit möjligt för ett enat

¹⁰⁷ Sveriges regerings utrikesdeklaration 1999.

¹⁰⁸ Ahlin 2000:56ff.

¹⁰⁹ Se t.ex. Walzer 2000; Wheeler 2000; Bellamy 2003; Bellamy 2004.

¹¹⁰ Anna Lindhs anförande i Riksdagens säkerhetspolitiska debatt 26 maj 1999. Se även Lindh, Anna (1999) "Folkrätten utvecklas bäst inom FN". SvD 1999-07-09.

världssamfund att ställa sig bakom ett mandat i FN: s säkerhetsråd. Därmed har NATO: s aktion inte ett entydigt stöd i folkrätten. Samtidigt har vi inte skyggat för det genuina dilemma som Kosovo visat på. Vi kan inte acceptera att världssamfundet står stilla tiggande inför etnisk rensning och hotande folkmord.¹¹¹

Med andra ord: det behövs FN-mandat för att kunna använda våld, således står Sverige fast vid sin FN-linje och deklarerar att interventionen i Kosovo var ett brott mot folkrätten. Samtidigt framhålls det att det internationella samfundet inte kan stå bredvid när folkmord och dylikt utförs och det beklagas att en oenighet i säkerhetsrådet leder till att det inte går att skrida till handling. Det är lätt att förstå varför ett sådant uttalande görs. Moraliskt sett kan det knappast ses som rätt att vara passiv när människor mördas, samtidigt som folkrätten och FN-stadgan måste följas. Det senare är, som vi sett, en ytterst viktig del i Sveriges utrikespolitik. Enligt vår bedömning gör den svenska regeringen, även här, det aningen lätt för sig med tanke på att regeringen värnar om folkrättens legalitet samtidigt som interventionens moraliska legitimitet betonas. Den egentliga frågan kvarstår därmed: ska en intervention i ett land där grova kränkningar mot de mänskliga rättigheterna begås kunna genomföras? Svaret på denna fråga undviks genom att endast belysa problematiken och lämna eventuella lösningar hängande i luften. Genom att NATO: s intervention görs till ett undantag¹¹² behöver regeringen inte ge ett tydligare svar utan kan istället hävda att de värderar FN och folkrätten högst, samtidigt som utrikesminister Anna Lindh debatterar för att:

Världen kan inte, får inte stå passiv inför folkfördrivning och hot om folkmord.¹¹³

Att NATO: s intervention i Kosovo skulle vara ett undantag, vilket regeringen påpekat, råder det dock ingen konsensus kring i den allmänna debatten. Detta påpekar bland annat Gustaf Lind, doktor i folkrätt:

NATO: s attack mot Jugoslavien är inte ett enstaka brott mot FN-stadgans regler. Det är i stället en del av en rättslig utveckling mot ett undantag från FN-stadgans våldsförbud. Syftet är nämligen att stoppa folkmord eller humanitära katastrofer, så kallad humanitär intervention.¹¹⁴

Frågetecknen kring humanitära interventioner är dock många, vilket blir tydligt i problematiken kring legalitet vs legitimitet. Det finns ett behov för upprättandet av regler vid humanitära kriser men frågan är hur dessa regler ska skapas, och av

¹¹¹ Anna Lindhs anförande i Riksdagens säkerhetspolitiska debatt 26 maj 1999. Se även Regeringens utrikesdeklaration 2000; Statement by Ms Anna Lindh, Minister for Foreign Affairs, in the General Debate of the 55th Session of the General Assembly of the UN, New York, 000914.

¹¹² Lindh, Anna (1999) "Folkrätten utvecklas bäst inom FN". SvD 1999-07-09.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Lind, Gustaf (1999) "Natobomberna ryms inom folkrätten". DN 1999-05-29.

vem? Hur kan konsensus nås kring dessa frågor?¹¹⁵ Kosovorapporten, som för övrigt var ett svenskt initiativ, kom fram till slutsatsen att interventionen i Kosovo ska anses vara illegal, men legitim ett ställningstagande som även Sverige har godkänt. Att argumentera för att Kosovointerventionen var moraliskt berättigad, med hänvisning till att rädda människors liv, kan göras och det finns en poäng däri.¹¹⁶ Men vilka dörrar öppnar detta ställningstagande? Leder detta till en utveckling som på ett mer flexibelt sätt möjliggör aktioner till skydd för de mänskliga rättigheterna på statsuveränitetens bekostnad? Om så är fallet, vilka konsekvenser får detta handlande? Att undergräva den rådande världsordningen skulle kunna leda till en destabilisering och ett ökat användande av våld vilket troligtvis inte ligger i någons egentliga intresse. Likaså skulle de ledande väststaterna kunna hävda sin rätt mot de svagare.

4.2.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen

Regeringen deklarerade i utrikesdeklarationen 1999 att:

Sverige är efter beslut i FN: s säkerhetsråd, berett att medverka i en fredsfrämjande insats för att en överenskommelse om Kosovo skall kunna genomföras.¹¹⁷

Samtidigt deklarerades FN som en hörnsten i Sveriges utrikespolitik och att de mänskliga rättigheterna ska respekteras.¹¹⁸ FN var således trots organisationens interna problem det som skulle väga tyngst enligt Sveriges regering samtidigt som de vill arbeta för mänskliga rättigheter och agera om det sker ett brott mot dessa. Den inneboende konflikten i att hålla på båda dessa principer sattes på sin spets vid NATO: s intervention i Kosovo. I utrikesdeklarationen året därpå, 2000, framkom krav från regeringen på att de mänskliga rättigheterna måste värderas:

I politik och folkrätt flyttas tyngdpunkten från nationell säkerhet och suveränitet till människors säkerhet och mänskliga rättigheter. De högst ansvariga för mord, tortyr och förföljelse skall aldrig kunna sova gott om natten. Brott mot de mänskliga rättigheterna är en angelägenhet för mänskligheten i dess helhet.¹¹⁹

Här sägs det uttryckligt att det är människan som ska stå över suveräniteten. Med andra ord i rangordningen mellan statsuveräniteten och de mänskliga rättigheterna

¹¹⁵ Wills 2004:393ff, 414f; Macfarlane, Thielking och Weiss 2004: 978, 983; Brunnée och Toope 2004:382.

¹¹⁶ Wheeler 2000; Walzer 2000; Bellamy;2003; Bring, Ove; Ericsson, Leif; Lind, Gustaf; Nagler, Gerald; Bratt, Percy; Ruth, Arne; Hårdh, Robert (2000) "Regeringen duckar för nödvändigt våld" SvD 2000-06-21.

¹¹⁷ Sveriges regerings utrikesdeklaration 1999.

¹¹⁸ Sveriges regerings utrikesdeklarationer 1999.

¹¹⁹ Sveriges regerings utrikesdeklaration 2000.

kommer mänskliga rättigheter först.¹²⁰ Denna utveckling, att mänskliga rättigheter har börjat väga tyngre i relation till de äldre normerna är något som bekräftas i den akademiska litteraturen.¹²¹ I Sveriges fall gicks det till och med ett steg längre när det talades om att utveckla folkrätten:

Det tredje målet är att stärka det internationella normsystemet och dess tillämpning. Det handlar om att värna och utveckla folkrätt, demokrati och mänskliga rättigheter. Respekt för nationell suveränitet får inte stå i vägen för nödvändiga insatser för att förhindra humanitära katastrofer eller grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Folkrätten måste gälla människors och inte bara staters säkerhet. De som begår krigsförbrytelser måste svara för sina handlingar.¹²²

Att *utveckla folkrätten* kan nog anses vara ett stort steg från att *följa folkrätten* som har varit det som betonats tidigare.¹²³ Vad menar regeringen egentligen? Ska det tolkas som att utvecklingen som menas är det som nämns efteråt, nämligen stärkandet av de mänskliga rättigheterna? Det är tydligt att FN-stadgan innehåller en del brister men vad är alternativet? FN är trots allt den enda fredsbevarande organisationen vi har. Var skulle vi stå utan organisationen? Juristen och politikern Carl Lidbom ger oss ett alternativ:

Alternativet är anarki - att låta den starke ta sig rätt bäst han vill, när han vill. För min del kommer jag inte ifrån att det var djupt tragiskt att Natoländerna bestämde sig för att inleda flygbombningar mot Jugoslavien i stället för att ytterligare pröva förhandlingsvägen.¹²⁴

Det finns en klar problematik med att låta de mänskliga rättigheterna gå före suveränitetsprincipen. Det är trots allt ett skydd för de mindre staterna mot de ledande väststaterna. Händelsevis är det även utvecklingsländerna som varit kritiska till en ruckning på suveränitetsprincipen.¹²⁵ Likaså går det att ifrågasätta om det är önskvärt att rucka på den icke-våldsprincip som varit basen för det internationella systemet sedan 1945? Risken med att överge suveränitetsprincipen är att det skulle destabilisera den internationella rättsordningen och återigen ställa stater mot varandra.¹²⁶ Trots det menar vi på att det knappast går att undgå de rop som hörts om att ge det moraliska perspektivet en större plats. Här framfört av folkrättsprofessor Ove Bring med flera:

¹²⁰Lindh, Anna (2000) "Ingen organisation kan ersätta FN". Avisen; Sveriges regerings utrikesdeklaration 2000.

¹²¹ Brown 2002:116ff, Weiss & Collins 2000:7, 21f.

¹²² Anna Lindhs anförande i Riksdagens säkerhetspolitiska debatt 26 maj 1999. Se även Lindh, Anna (1999) "Lidbom lever i en svunnen tid" DN 1999-06-03.

¹²³ Se t.ex. regeringens utrikesdeklarationer 1991-1998.

¹²⁴ Lidbom, Carl (1999) "Göran Persson duckar för NATO". DN 1999-06-02.

¹²⁵ Brown 2002:155ff, Wills 2004:409f, Weiss & Collins 2000:9, Haaland Matlary 2002:210.

¹²⁶ Brown 2004:55f, Brunnée; Toope 2004:385, Weiss & Collins 2000:9f, Haaland Matlary 2002:210f.

I första hand måste dock säkerhetsrådet leva upp till sitt ansvar under FN-stadgan. Varje användning av vetot som inte är säkerhetspolitiskt välmotiverad, utan som stelbent sätter nationell suveränitet framför mänsklig integritet, är moraliskt oacceptabel och oförenlig med FN-stadgans syfte. Detta borde den svenska regeringen ta fasta på.¹²⁷

Detta argument är också något som framförts inom den akademiska världen där det pekas på behovet av en mer moralisk utgångspunkt.¹²⁸ Om det begås grova brott mot mänskligheten hur kan det då ses som rätt att inte ingripa i dessa tillfällen, även om det inte finns ett FN-mandat?¹²⁹ Är vi verkligen villiga att riskera ett nytt Rwanda eller ännu värre; stå tysta inför ännu ett för att det saknas en juridisk grund för intervention?

NATO:s intervention i Kosovo kan anses vara mycket viktig, inte bara för att den utfördes utan FN-mandat och senare har blivit godkänd som legitim, utan också för den inverkan den haft på praxisutvecklingen.¹³⁰ Efter interventionen har argument för en förändring av folkrätten framförts samtidigt som andra menar på att en sådan inte är önskvärd.¹³¹ Vi frågar oss om en folkrätt är önskvärd då de som bryter mot de mänskliga rättigheterna kan gömma sig bakom den? Det finns även de som åberopar det faktum att suveräniteten i sig kommer med ett ansvar att skydda de människor som lever inom statens gränser. Om detta inte skulle göras har staten förbrukat sin suveränitet och det skulle då inte vara ett brott mot lagen att intervensera i detta land.¹³²

Det svenska ställningstagandet i relation till interventionen i Kosovo sammanfattas på ett bra sätt av Tone Tingsgård (s) under ett seminarium arrangerat av Svenska FN-förbundet och Svenska Freds i november 2002:

The Swedish/social democratic position is at the moment quite simple. A UN mandate is needed. [...] But after the NATO-led operations, or war against Serbia the Swedish position on the need of a UN mandate has been questioned. Sweden gave its support-in words, not in substance. There were voices in the Swedish debate after the bombings of Serbia that said that this must lead to a change in Sweden's position, that we must tell in what cases we would support or take part even without a mandate from UN.¹³³

¹²⁷ Bring, Ove; Ericsson, Leif; Lind, Gustaf; Nagler, Gerald; Bratt, Percy; Ruth, Arne; Hårdh, Robert (2000) "Regeringen duckar för nödvändigt våld" SvD 2000-06-21.

¹²⁸ Wheeler 2000, Walzer 2000.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Österdahl, Inger (1999) "Fritt fram för nya anfallskrig". DN 1999-04-07.

¹³¹ Ahlin, Per (1999) "Kan NATO:s bomber leda rätten framåt?" DN 1999-05-14.

¹³² Teson i Keohan & Holzgrefe 2003:93ff, 109ff; Wheeler 2000:28; Walzer 2000:106.

¹³³ Tingsgård, Tone (2002) "Conflict management: How can the European Union contribute?" Seminarie 2002-11-29. För debatt se t.ex. Österdahl, Inger (1999) "Fritt fram för nya anfallskrig" DN 1999-04-07.

Men försvarsberedningen var av en annan åsikt och kom fram till att Sverige inte skulle ändra på sin position med anledning till att situationen i Serbien fick sägas ha varit unik och endast ett undantag. Det bestämdes istället att dessa beslut skulle tas från fall till fall.¹³⁴

It was impossible and useless to try to describe what other unique situations would lead to what conclusions.¹³⁵

Sammanfattningsvis kan sägas att Sveriges ställningstagande i förhållandet mellan mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen och legalitet vs legitimitet i relation till interventionen i Kosovo är problematisk. Å ena sidan ska våld endast användas med FN-mandat, å andra sidan bör stater inte vara passiva om de mänskliga rättigheterna hotas i ett annat land. Således undviks det att tala om den inbyggda problematik och motstridigheten i dessa spänningförhållanden. Det kan vara lätt att ta denna position när det inte föreligger någon intervention men svårare att göra detsamma då detta faktiskt sker. Som nämnts ovan löses detta genom refererandet till undantag. Men genom undvikandet av den riktiga problematiken, mänskliga rättigheter vs suveränitet och legalitet vs legitimitet, kommer det knappast att nås fram till något nytt. Ska mänskliga rättigheter gå före behövs det en utveckling i folkrätten och ska folkrätten ligga kvar, behövs det en diskussion om den är önskvärd i dess nuvarande form. Är det meningen att den ska skydda tyranner och varför kommer inte statsuveränitet med krav och skyldigheter? Ställningstagandet i dessa frågor redovisas dock inte av Sveriges regering i relation till denna konflikt.

4.3 Fallet Afghanistan 2001

Det bör till en början nämnas att interventionen i Afghanistan var vedergällningen för terrorattackerna mot World Trade Center och Pentagon den 11 september 2001 och främst ska ses som USA: s rätt till att försvara sig. Många av världens länder ställde sig bakom USA: s rätt till självförsvar efter attacken och slöt upp bakom FN: s uppmaning att delta i kampen mot den internationella terrorismen, så även Sverige. Denna intervention argumenterades för i termer av självförsvar och således inte av humanitära skäl, men trots detta går det att urskilja liknande risker och problematik i diskussionen som följde denna intervention som i den om humanitära interventioner. Likaså, även om det främst handlade om självförsvar, nämndes ofta det faktum att interventionen också innebar en befrielse av talibanernas förtryck, det vill säga de mänskliga rättigheterna spelade en sekundär roll.¹³⁶

¹³⁴ Tingsgård, Tone (2002) "Conflict management: How can the European Union contribute?" Seminarie 2002-11-29.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Åström, Sverker (2002) "Ingen bryr sig om att Sverige är i krig". DN 2002-04-14.

4.3.1 Legalitet vs legitimitet

Efter att interventionen påbörjats uttalade sig statsminister Göran Persson på följande sätt:

Alla länder har rätt till självförsvar. FN:s säkerhetsråd har i två resolutioner bekräftat att denna rätt till självförsvar gäller även vid storskaliga terroristattacker som den som drabbade USA den 11 september. Rätten till självförsvar omfattar även militära medel. Men, och det tål att understrykas, en militär aktion måste ske i överensstämmelse med folkrätten. [...] Hoten mot internationell fred och säkerhet förändras. Folkrätten måste följa med, utvecklas och anpassas. [...] Vem ska uttolka folkrätten? Som jag ser det finns bara ett svar: FN:s säkerhetsråd.¹³⁷

Sverige stod alltså bakom rätten för USA att försvara sig och godtog denna utveckling av folkrätten då den godkännts av FN. Men denna utökade självförsvarsrätt skulle kunna innebära faror om den rätt börjas tolkas mer extensivt, särskilt för ett litet land som Sverige, vilket bland annat folkrättsprofessor Said Mahmoudi påpekat.¹³⁸

Med tanke på de möjliga följderna av användningen av självförsvarsrätten, i stället för den legitima våldsanvändningen sanktionerad av säkerhetsrådet, undrar jag om den svenska regeringen har begrundat de långsiktiga folkrättsliga konsekvenserna av sitt ställningstagande. Det har alltid varit en hörnsten i svensk utrikespolitik att verka för ett starkt och effektivt FN. Nu när säkerhetsrådets auktorisation har ignorerats i fråga om militära operationer, ter sig regeringens aktiva och reservationslösa stöd svärbegripligt. [...] Denna självförsvarsrätt får stor betydelse när det internationella samfundet med FN i spetsen står handfallet och ser på utan att vidta några åtgärder. Vi ska dock undvika att självförsvarsrätten förvandlas till en förevändning för en godtycklig våldsanvändning i framtiden.¹³⁹

Följaktligen finns således risker med att folkrätten utvidgas och kritiken som riktats mot en utökad självförsvarsrätt och ett tummande på interventionsprincipen är att det då finns en risk för att detta skulle kunna missbrukas.¹⁴⁰ Starkare stater skulle då kunna använda dessa förändringar för att intervensera i eget intresse, en kritik som även tas upp i samband med humanitära interventioner. En annan oroande utveckling i linje med godtyckligt våld är att några länder har döpt om sina nationella konflikter till terrorkamp och åberopat självförsvarsrätten.¹⁴¹

¹³⁷ Statsminister Göran Perssons inledningstal i partiledardebatten i riksdagen den 17 oktober 2001.

¹³⁸ Ahlin, Per (2001) ”En ny gammal svensk folkrätt”. DN 2001-09-29.

¹³⁹ Mahmoudi, Said (2001) ”Sverige försvagar FN”. SvD 2001-10-24.

¹⁴⁰ Brown 2004:55f, Wills 2004:409f, Weiss & Collins 2000:9, Haaland Matlary 2002:210

¹⁴¹ Dahlgren, Anna (2001) ”Den nya folkrätten: Se upp för missbruk”. Expressen 2002-01-18; Åström, Sverker. (2001) ”Regeringen är otydlig”. DN 2001-09-28. Debatten om att kampen mot

Det fanns även en brist på diskussion och debatt från regeringssidan i frågan om interventionen i Afghanistan. Det regeringen betonade var främst vikten att delta i kampen mot terrorism.¹⁴² Sverker Åström har riktat kritik mot detta:

Det var en förödmjukande upplevelse att följa riksdagens utrikesdebatt den 13 februari, då både regering och opposition visade en skrämmande brist på vilja och förmåga att diskutera terrorismen och strategin för dess bekämpande. [...] Som deltagare i den koalition som under amerikansk ledning för en militär, ekonomisk och ideologisk kampanj över praktiskt taget hela världen, kan Sverige sägas vara i krig, i själva verket för första gången sedan 1814. Men i riksdagen händer ingenting! Varken regering eller opposition ägnade annat än förstrött intresse åt den i nuläget helt avgörande utrikespolitiska frågan.¹⁴³

Det fanns även kritik inom regeringspartiet riktat mot uppslutningen till stöd för USA:s självförsvarsrätt. S-kvinnornas ordförande Inger Segelström har uttryckt sin oro över den utveckling som skett eftersom FN inte är tydligt betonat däri. Att Sverige har sällt sig bakom USA:s rätt till självförsvar är enligt henne tveksamt.¹⁴⁴ Medan statsminister Göran Persson menar att det finns ett stöd från FN för USA:s intervention är Segelström mer försiktig i sitt ställningstagande:

Det finns en FN-resolution, men det finns inget beslut om att FN ger sitt okej till att angripa Afghanistan, säger Segelström.¹⁴⁵

Kritik som riktats mot regeringsstöd till interventionen i Afghanistan kom även från vänsterpartiet där Gudrun Schyman menade på att denna stred mot folkrätten, detta påstående har dock folkrättsexpert Ove Bring dömt ut som felaktigt.¹⁴⁶

Interventionens legalitet och legitimitet går hand i hand eftersom det fanns ett mandat från säkerhetsrådet. Däremot frågar vi oss till hur stor del detta beslut var FN:s vilja, eller om inte FN blev styrda eller rent av överkörda av USA.

4.3.2 Mänskliga rättigheter vs suveränitetsprincipen

Vari ligger problematiken med att Sveriges regering snabbt ställde sig bakom rätten för USA att försvara sig? Ska det tolkas såsom att Sverige står vid sin FN-linje och går med på allt FN beslutar? Vid interventionen i Afghanistan fick

terrorismen ska föras i enlighet med rättssäkerheten och de mänskliga rättigheterna är viktig, men är inget vi kommer att gå närmare in på i denna uppsats.

¹⁴² Se t.ex. regeringens utrikesdeklaration 2002.

¹⁴³ Åström, Sverker (2002) "Ingen bryr sig om att Sverige är i krig". DN 2002-04-14.

¹⁴⁴ Eriksson, Göran, (2001) "USA:s svar på terrorattacken: FN-resolution delar s i två läger", DN 2001-09-25

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Bring, Ove, (2001) "Marktrupper får inte ockupera" DN 2001-10-20.

suveränitetsprincipen stå tillbaka till förmån för att försvara sig mot en grupp inne i en stat. Från interventionen i Afghanistan och utvidgandet av självförsvarsrätten kan det ses en koppling till USA: s fortsatta kamp mot terrorismen och interventionen i Irak, där säkerhetsrådet och därmed hela FN-systemet kördes över. Därmed kan skeptikerna sägas ha rätt i att det är farligt och destabiliserande att släppa på våldsförbudet vid interventioner. Det är svårt att tänka sig att Sverige har haft denna utveckling i åtanke när regeringen ställde sig bakom säkerhetsrådets resolution. Men med tanke på de röster som hörts och den inverkan en utvidgning av självförsvarsrätten skulle kunna ha frågar vi oss hur mycket resonering som ligger bakom Sveriges beslut att sluta upp bakom FN.¹⁴⁷ Det kan sägas vara en hedervärd linje eftersom FN är det enda fredsbevarande organ världen har samt omfattningen av de terrorangrepp USA utsattes för. Men med tanke på beslutens betydelse kanske en mer restriktiv hållning hade kunnat vara på sin plats. Om nu ett ja till FN-resolutionen om en utvidgad självförsvarsrätt har lett till att FN-systemet har underminerats och försvagats kan det troligtvis sägas ha varit en utveckling som inte ligger i Sveriges intresse.

Allt eftersom interventionen pågick kunde det höras röster som pekade på hur grym talibanregimen hade varit.¹⁴⁸ Gör detta den USA-ledda koalitionen till skyddare av de mänskliga rättigheterna? Interventionen skedde till en början för att bekämpa al-Qaida och terrorismen men med tiden blev även kampen mot talibanregimen viktig. Interventionen genomfördes främst genom bombräder och flygattacker. Genom detta sätt att föra krig är det oerhört svårt att undvika att drabba civilbefolkning, vilken är den grupp i krig som främst drabbas idag. Om målet främst hade varit att värna om människor hade marktrupper kunnat använts eftersom det då är lättare att kontrollera vem som drabbas, i alla fall mer än ifrån luften.

Likaså om det fanns en vilja att värna om Afghanistans befolkning kan det tänkas att mer kunde ha gjorts innan det stod klart att al-Qaida gömde sig i de Afghanska bergen. Talibanerna förtryckte ändå mänskliga rättigheter i över tjugo år innan det kom på kartan att det borde göras något åt detta förtryck. Troligtvis hade talibanregimen fortsatt om terrorgruppen haft sin bas någon annanstans. Detta är ett tydligt exempel på att de interventioner som görs, humanitära eller inte, styrs av den politiska dagordningen, som främst sätts av den västerländska världen. En annan aspekt som är värd att belysa är den så kallade *CNN-effekten*, det vill säga att det i mångt och mycket är de politiska attityderna som styr om en intervention ska ske eller inte. Denna effekt pekar på farorna med att det är de konflikter som uppmärksammas i medierna som existerar. Detta är ännu ett argument för att det borde finnas allmänna kriterier och riktlinjer för när en humanitär intervention ska ske. Dessa problem med selektiviteten i interventioner och det politiska egenintresset har även uppmärksammas av många forskare. Historikern Tommie

¹⁴⁷ Mahmoudi, Said (2001) "Sverige försvagar FN". SvD 2001-10-24.

¹⁴⁸ Åström, Sverker (2002) "Ingen bryr sig om att Sverige är i krig". DN 2002-04-14.

Sjöberg ställer sig frågan hur många som skulle lita på USA som fredsmäklare i Latinamerika eller Ryssland i Kaukasus.¹⁴⁹

Sammanfattningsvis kan sägas att denna intervention har påverkat debatten och diskussionen om humanitära interventioner. I och med interventionen i Afghanistan 2001 sattes suveränitetsprincipen åt sidan och samma risker som åberopas med humanitära interventioner hördes även här. Den starkes rätt och att stater skulle kunna agera och använda våld för egen vinnings skull togs upp i diskussionen kring interventionen i Afghanistan och som nämnts tidigare förs även denna diskussion kring humanitära interventioner.

4.4 Fallet Irak 2003

USA: s intervention i Irak har väckt många frågor angående den internationella världsordningen. Denna intervention kan leda till en förskjutning av folkrätten, det vill säga att det inte nödvändigtvis behövs ett mandat från FN: s säkerhetsråd för att gå in i ett suveränt land. Som vi sett ovan mynnade interventionen i Afghanistan 2001 ut i en vidgad självförsvarsrätt, vilket även interventionen i Irak 2003 kan tänkas bidra till.¹⁵⁰ I följande avsnitt granskas regeringens ställningstagande till denna intervention samt regeringens position till den utveckling som sker nu med betoningen av Battle Groups och regionala organisationers roll i interventioner.

4.4.1 Legalitet vs legitimitet

Sverige kommer att kritisera ett angrepp mot Irak om det inte har ett tydligt stöd i FN: s säkerhetsråd.¹⁵¹

Med detta uttalande preciserade utrikesminister Anna Lindh den svenska hållningen i Irakfrågan. Även statsminister Göran Persson framhöll vid ett flertal tillfällen vikten av att alla aktioner mot Irak skulle ske i FN: s regi:

Endast säkerhetsrådet och ingen enskild stat har att utvärdera det irakiska agerandet och fatta beslut om våldsanvändning. [...] Svenskt deltagande i en militär operation är inte aktuellt.¹⁵²

¹⁴⁹ Ståhl, Solveig (1995) "FN:s 50-års kris. Farväl till vapen!". LUM – arkivet, 1995-10-04.

¹⁵⁰ Se t.ex. Aggestam 2004:16; Dinstein 2001:165f, 168; Gray 2000:111, 115.

¹⁵¹ Lindh, Anna. Debatt anordnad av Olof Palmes Internationella Centrum, Broderskapsrörelsen och socialdemokraterna i Uppsala, 2003-02-27.

¹⁵² Utrikesminister Anna Lindh "Svensk uppfattning i Irakfrågan", 2003-03-21. Se även: Utrikesminister Anna Lind. General debate of the Fiftyseventh Session of the UN General

Angående krigets legalitet är folkrätten tydlig, interventionen var illegal med tanke på avsaknaden av ett mandat från säkerhetsrådet samt att USA inte agerade i självförsvar. När inga massförstörelsevapen hittades i Irak blev de kritiska rösterna runt om i världen fler och fler. Det var nu humanitära skäl åberopades för att legitimera interventionen. Anledningen till att USA-koalitionen gått in skiftade till att mer handla om att rädda det irakiska folket från Saddam Husseins förtryck, i hopp om att detta skulle ge ett sken av legitimitet. Kritiker menar att det viktigaste skälet istället var att USA ville tillförsäkra sig kontrollen över regionen och dess oljetillgångar.¹⁵³ Amerikanska politiker har försökt dra paralleller mellan denna intervention till NATO:s intervention i Kosovo 1999, det vill säga att kriget i Irak ska anses vara illegalt men ändå legitimt.¹⁵⁴ Men flertalet forskare är överens om att det finns en stor skillnad mellan dessa händelser.¹⁵⁵ NATO-ingripandet i Kosovo löste en humanitär kris och fick därför en politisk legitimitet från världsoptionen medan interventionen i Irak saknar både legalitet och legitimitet. Denna syn delas av Sveriges regering.¹⁵⁶

De olika tolkningarna av folkrätten styrs till mångt och mycket av politiska argument snarare än av juridiska. Kritik har riktats mot att den svenska regeringen varit för tyst i sin kritik mot USA:s ignorerande av FN och dess illegala intervention. Denna kritik kom från Vänsterpartiet och Miljöpartiet, vilka hävdade att svenska regeringen borde ha varit mer tydlig i sin kritik även innan interventionen inleddes och att kriget, oavsett ett mandat från säkerhetsrådet eller ej, alltid borde klassas som illegitimt.¹⁵⁷ Däremot ställde sig varken moderaterna, folkpartiet eller kristdemokraterna bakom regeringen när de kritiserade USA för att bryta mot folkrätten, med motiveringen att interventionen inte entydigt kunde påstås strida mot folkrätten.¹⁵⁸ Göran Hägglund, centerpartiets partisekreterare, formulerade i en artikel att moderaterna, folkpartiet och kristdemokraterna har bytt ut sitt tidigare stöd för FN mot ett stöd för Bushadministrationens ensidiga agerande.¹⁵⁹ Han fortsätter kritisera de tre partierna:

Samsynen från januari är bruten och nu försöker de i stället lägga skulden hos dem som stod upp för FN och som ville att vapeninspektionerna skulle få fortsätta. Solidariteten med FN gällde tydligen endast då FN slöt upp bakom den amerikanska administrationen.

Assembly. 2002-09-19; Lindh, Anna; Debatt anordnad av Olof Palmes Internationella Centrum, Broderskapsrörelsen och socialdemokraterna i Uppsala. 2003-02-27.

¹⁵³ Haraldsson, Ingemar (2003) Insändare. DN 2003-05-18.

¹⁵⁴ Carlbom Mats (2003) "Anfall brott mot folkrätten". DN 2003-03-19.

¹⁵⁵ Se t.ex. Bellamy 2003; Österdahl i Aggestam, red. 2004; Zajadlo 2005.

¹⁵⁶ Lindh, Anna, Debatt anordnad av Olof Palmes Internationella Centrum, Broderskapsrörelsen och socialdemokraterna i Uppsala, 2003-02-27; Statsminister Göran Perssons anförande i riksdagen vid den särskilda debatten om Irakfrågan, 2003-03-20; Utrikesminister Anna Lindh "Svensk uppfattning i Irakfrågan", 2003-03-21.

¹⁵⁷ Lampi, Niklas (2003) "Folkrätt på undantag" Hufvudstadsbladet 2003-02-09.

¹⁵⁸ Utrikesutskottets betänkande, 2002/03:UU16, Irakkonflikten och FN-stadgans våldsförbud.

¹⁵⁹ Hägglund, Göran (2003) Debattinlägg. Göteborgsposten 2003-04-01.

Frågan är varför inte protesterna var skarpare från den svenska regeringen. Det handlar inte bara om Irak utan har en betydligt större räckvidd. Detta menar t.ex. Erfors, journalist på Expressen, som anser att en bakomliggande orsak till regeringens blyga kritik mot USA: s intervention kan ha att göra med att Sveriges försvar är teknologiskt integrerat med USA: s, med andra ord marknaden går före politiken.¹⁶⁰

Statsminister Göran Persson deklarerade att regeringen skulle stödja ett krig om FN hade bedömt att de diplomatiska vägarna nått vägens ände. Sammanfattningsvis: ogärna krig, men om FN beslutar om krig så stöder Sverige beslutet eftersom den internationella rättsordning som FN företräder bör respekteras.¹⁶¹ Farorna med att förbise FN är många och om USA har rätt att intervensera militärt och undvika några speciella motåtgärder av FN, varför skulle andra stater inte kunna göra detsamma?¹⁶² I slutändan är alla stater beroende av stabila och väl fungerande multilaterala institutioner, så även Sverige¹⁶³

4.4.2 Suveränitetsprincipen vs mänskliga rättigheter

Vi har en internationell världsordning – folkrätten. Den ger inget land rätt att ta saken i egna händer – hur stark man än är och hur grym en regim än må vara. Det är i FN: s säkerhetsråd internationell rätt ska formis och tolkas. Går länderna ifrån denna världsordning, då är vi alla illa ute. Då öppnar vi för en utveckling där fler länder kan tycka sig ha rätten att med vapen i hand ta sig friheter på andra länders bekostnad. Vi riskerar en världsordning på de stora, starkas villkor. Folkrätten är små staters skydd – ja, alla staters skydd – och därför är detta allvarligt.¹⁶⁴

Detta uttalande av statsminister Göran Persson kan tyckas vara i enighet med Sveriges folkrättsliga linje, med FN och folkrätten som en viktig hörnsten. Men formuleringen *hur grym en regim än må vara* klingar illa med tidigare ställningstaganden i denna fråga från regeringens sida. Exempel på detta är resonemanget kring legitimerandet av NATO: s intervention i Kosovo, där argumentet vilade på att respekten för den nationella suveräniteten inte får stå i vägen för nödvändiga insatser för att förhindra humanitära katastrofer eller grova

¹⁶⁰ Erfors, Eric (2003) "Hycklaren Persson" Expressen 2003-03-21.

¹⁶¹ Lampi, Niklas (2003) "Folkrätt på undantag" Hufvudstadsbladet 2003-02-09.

¹⁶² MR-INFO (2003), "Irakkriget, folkrätten och det individuella ansvaret. Kan Sverige ta initiativ till att inkalla

Generalförsamlingen?". Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter. Nr 3 – 2003.

¹⁶³ Cramer, Per; Bring, Ove; Mahmoudi, Said; Cameron, Iain (2003) "Kriget hotar helt raseras FN: s trovärdighet" DN 2003-03-29.

¹⁶⁴ Statsminister Göran Perssons anförande i riksdagen vid den särskilda debatten om Irakfrågan, 2003-03-20.

kränkningar av mänskliga rättigheter.¹⁶⁵ Även om det deklarerades att denna intervention var ett undantag, framgick det tydligt att skyddet av de mänskliga rättigheterna aldrig får komma i andra hand. Det går att utläsa att en intervention endast får genomföras i enighet med FN eller om det föreligger en extrem nödsituation.

Detta ställningstagande tog Sveriges regering efter interventionen i Irak 2003. Mindre än två år senare, i regeringens utrikesdeklaration år 2005, tillkännagavs följande:

Av FN-stadgan följer att säkerhetsrådet måste ta sitt ansvar för att förhindra folkmord, massmord och etnisk rensning. Om inte säkerhetsrådet tar detta ansvar, eller om vetorätten missbrukas, måste vi, efter noggrann bedömning av de politiska och folkrättsliga aspekterna, överväga vad som på andra sätt kan göras för att i akuta lägen rädda människor från grova övergrepp. Skyldigheten att skydda är ett gemensamt ansvar som vi alla bör vara beredda att ta. [...] FN: s roll för säkerheten är central. Men FN kan inte och ska inte göra allt. Regionalt samarbete får en allt viktigare roll över hela världen.¹⁶⁶

Detta leder oss in på den aktuella diskussion som förs idag i samband med humanitära interventioner, nämligen regionala organisationers roll.¹⁶⁷ Det har diskuterats om FN borde överlämna en del av konflikterna till regionala organisationer, t ex till EU (Europeiska Unionen), på grund av dess brist på resurser. EU har i många fall de resurser som FN efterlyser. Ett led i denna utveckling är Sveriges bidrag till en snabbinsatsstyrka inom EU, *The Nordic Battle Group*.¹⁶⁸ Det finns dock en del frågor att ställa i relation till dessa *Battle Groups*. En auktorisation från FN ska, enligt Sveriges försvarsminister Leni Björklund, inte längre ses som en nödvändighet:

Om säkerhetsrådet är blockerat måste omvärlden kunna ingripa ändå. Det är för smärtsamt att betrakta en tragedi utan att ingripa.¹⁶⁹

På ett seminarium i Stockholm, där Björklund fick frågan om de svenska styrkorna i EU: s snabbinsatsstyrka skulle kunna sättas in utan ett mandat från FN: s säkerhetsråd gavs inga klara besked. Ett FN-mandat krävs, men däremot var

¹⁶⁵ Statement by Ms Anna Lindh, Minister for Foreign Affairs, in the General Debate of the 55th Session of the General Assembly of the UN, New York, 2000-09-14; Anna Lindh. Anförande i Riksdagens säkerhetspolitiska debatt 1999-05-26; Lindh, Anna (1999) "Lidbom lever i en svunnen tid" DN 1999-06-03; Lindh, Anna (1999) "Folkrätten utvecklas bäst inom FN". SvD 1999-07-09; Regeringens utrikesdeklaration 2000.

¹⁶⁶ Regeringens utrikesdeklaration 2005.

¹⁶⁷ Lind, Gustaf, i Cervin, Elisabeth red. 2005:50ff.

¹⁶⁸ Sverige ska ingå i denna styrka tillsammans med Estland, Finland och Norge. Snabbinsatsstyrkan ska vara klar den 1 januari 2008 och ska delta i EU: s krishanteringsoperationer i den inledande fasen, så kallade fredsframtvingade insatser. Varje land får självt besluta över sitt bidrag i varje operation, men det är Sverige som ska leda denna militära styrka.

¹⁶⁹ Laila Freivalds, seminarium organiserat av Palmecentret i januari 2005.

hon inte beredd att slå fast att detta under alla tänkbara förutsättningar skulle gälla för alla svenska insatser:

Jag kan inte binda upp mig så. Jag måste vara ödmjuk och säga att jag inte kan förutse alla situationer. Det går inte att utesluta att säkerhetsrådet kan vara blockerat av ett veto men att alla är överens om att en insats måste göras för att rädda liv. Men utgångspunkten måste vara att det krävs mandat från säkerhetsrådet.¹⁷⁰

Den uppenbara frågan i detta sammanhang är om det skulle uppstå en situation där *The Nordic Battle Group* tillfrågas om de vill agera utan ett mandat från säkerhetsrådet, kommer då Sverige i första hand att samordnar sitt agerande med EU eller kommer vi prioritera överensstämmandet med FN-stadgan och folkrätten?

I citaten ovan från Sveriges regering är det tydligt att ett lands suveränitetsprincip inte ska prioriteras framför de mänskliga rättigheterna. Att ingripa då människor lider är något som alla borde sträva efter, men bör inte den existerande inre problematiken i humanitära interventioner lösas först? Med inre problematik syftar vi på olösta frågor som t.ex.: vem får utföra en sådan intervention och vilka regler ska följas? Om konsensus uppnås kring gemensamma regler kring en humanitär intervention så återstår fortfarande frågan om vem som ska besluta när dessa kriterier är uppfyllda. Dock är några gemensamma kriterier ännu inte inom synhåll.¹⁷¹ Det är tyvärr bara att konstatera att en konsensus om när humanitära interventioner ska anses vara legitima kommer vara mycket svårt att uppnå bland alla världens stater. Men är detta skäl nog till att ge upp hoppet om att hitta några minsta gemensamma nämnare för ett godkännande av humanitära interventioner? Blir resultatet av detta att inga humanitära interventioner ska anses vara legitima?

En annan problematik som tillkommer även i diskussionen kring regionala organisationers intervenerande, utan ett mandat från säkerhetsrådet, är dess selektivitet. Frågan om en regional organisation verkligen är neutral är viktig. Hur kan organisationen försäkra omvärlden om att det verkliga syftet inte är att trygga egna ekonomiska eller politiska intressen? Problematiken är tydlig, men samtidigt kan man fråga sig om det inte existerar risker med varje nytänkande. Om folkrätten är stel och inte klarar av att anpassas till en ny verklighet så kommer den ändå inte att spela den roll som den borde. Ett argument för ett mer aktivt handlande av regionala organisationer för att förhindra kränkningar av de mänskliga rättigheterna är att resultatet förmodligen blir humanitärt gott, även om det inte är säkerhetsrådet som fattat beslutet.¹⁷² Den givna motfrågan i detta

¹⁷⁰ Leni Björklund. "Inget hot – men skydd av nationen grund för försvaret." Seminarium 2005-11-07.

¹⁷¹ För diskussion om denna problematik Se t.ex. Österdahl, Walzer, Brown, Wills, Weiss och Collins, Haaland Matlary.

¹⁷² Se t.ex. Bellamy 2003, Lind & Österdahl i Cervin 2005.

sammanhang är om inte en sådan utveckling leder till interventioner motiverade av staters egenintresse?

Att Sveriges regering har tagit ett steg ifrån sin tydliga FN-linje går inte att förneka. I socialdemokraternas partiprogram står det att *FN och FN-stadgan ska vara styrande för allt användande av militärt våld i internationella och nationella konflikter*.¹⁷³ Men betyder inte detta att den Svenska regeringen går emot sitt eget partiprogram i denna fråga? Ett försvarsargument mot har varit att enskilda ministrar endast har *tänkt fritt och högt* i frågan hur regeringen skulle ha agerat om säkerhetsrådet var låst av veton, och är därmed inte avgörande för ett faktiskt handlande.¹⁷⁴ Krasst betyder detta att regeringen går emot sitt eget partiprogram. Oron över regeringens avsteg från sin tydliga FN-linje är stor och kommer från många håll. Exempel på detta är Frida Bloms uttalande i år:

När politiker på detta sätt ständigt upprepar att man måste kunna gå vid sidan om FN, så riskerar det att leda till allmänt spridd uppfattning om att det faktiskt är Ok att strunta i FN och agera unilateralt vilket ökar risken för att FN marginaliseras än mer.¹⁷⁵

Det finns trots allt många forskare som belyser den innebörd som finns i de senaste två interventionerna och vilken påverkan de har haft.¹⁷⁶ Hur kommer det sig då att det talas så lite om detta och vad det kommer att innebära? Sverige är ju med i det internationella samfundet, således borde dessa förändringar vara av stort intresse. Detta kan synas lite konstigt med tanke på att dessa två händelser varit mycket uppmärksammade och haft en stor inverkan och trolig påverkan på framtiden för det internationella samfundets relationer.

¹⁷³ Socialdemokraternas partiprogram.

¹⁷⁴ Truedson, Lars (2005) "S oenigt om mandat ska krävas från FN" PAX, 2005-04.

¹⁷⁵ Blom, Frida. Seminarium "FN vid ett vägskäl", Olof Palmes Internationella Centrum. 050910.

¹⁷⁶ Mahmoudi, Said (2001) "Sverige försvagar FN". SvD 2001-10-24.

5 Sammanfattande diskussion

I detta kapitel ska Sveriges regerings ställningstagande till humanitära interventioner placeras in i relation till den analytiska idealmodell som presenterades i teorikapitlet. Begreppen legalitet vs legitimitet samt de mänskliga rättigheterna vs suveränitetsprincipen kommer att behandlas. Detta eftersom vi vill sammankoppla våra teoretiska utgångspunkter med vår analys i syfte att på bästa sätt kunna besvara vår frågeställning i nästkommande kapitel. Dessutom kommer en presentation av våra egna reflektioner kring den rådande utvecklingens möjligheter och faror inom humanitära interventioner att ske.

5.1 Den svenska regeringens ställningstagande i relation till den analytiska modellen

Det råder ingen större problematik kring en humanitär interventions legalitet. Här eftersträvas folkrättens principer, det vill säga: en legal intervention sker antingen i en stats självförsvar¹⁷⁷ eller i enighet med en resolution från FN: s säkerhetsråd¹⁷⁸. Detta går att utläsas ur de studerade fallen ovan. Interventionen i Irak 1991 accepterades som legal av den svenska regeringen eftersom FN: s säkerhetsråd gett sitt samtycke (även om det rådde en debatt kring resolution 688: s legalitet) och samma ställningstagande skedde i och med interventionen i Afghanistan 2001. Interventionen i Kosovo 1999 och Irak 2003 fick däremot inget legalt stöd av FN, och därför inte heller av Sveriges regering. Att en humanitär interventions legalitet vilar på folkrätten är med andra ord något som får medhåll från den svenska regeringen.

En interventions legitimitet är däremot mer ifrågasatt. Det är uppenbart att det inte råder något entydigt svar på när en humanitär intervention ska anses vara legitim. I tre av de fyra granskade interventionerna har Sveriges regering intagit en ståndpunkt som lutat åt det pluralistiska hållet, det vill säga att en intervention som inte går i linje med folkrätten ska anses vara illegitim. I interventionerna som skedde i Irak 1991 och Afghanistan 2001 går legaliteten och legitimiteten hand i hand enligt den svenska regeringen. Samma sak gäller interventionen i Irak 2003, där ingripandet ansågs vara både illegalt och illegitimt eftersom interventionen inte hade något stöd i FN: s säkerhetsråd. Interventionen i Kosovo 1999 är

¹⁷⁷ Artikel 51 i FN-stadgans 7: e kapitel.

¹⁷⁸ Enligt artikel 42 kan säkerhetsrådet använda sig av militära aktioner om en konflikt utgör ett hot mot internationell fred och säkerhet.

däremot ett tydligt exempel på spänningsförhållandet mellan de båda begreppen. Även om interventionen klassades som illegal försvarade den svenska regeringen dess legitimitet. Det är här problematiken uppstår. I samtliga fall av interventioner har Sverige ställt sig bakom folkrätten och FN: s beslut, förutom i NATOS: s intervention i Kosovo. Här intog Sveriges regering en solidaristisk ståndpunkt. En solidaristisk utgångspunkt godkänner rätten att intervensera i extrema fall eftersom stater har i dessa undantagsfall ett moraliskt ansvar att värna om de mänskliga rättigheterna. När en stat har begått brott mot de mänskliga rättigheterna har de förbrukat sin rätt att ses som suveräna och andra stater har då rätt att gå in och stoppa förtrycket.¹⁷⁹

När det gäller spänningen mellan de mänskliga rättigheterna och suveränitetsprincipen har Sveriges regering inte gett något entydigt svar.¹⁸⁰ I samtliga fyra interventioner betonas vikten av FN-systemet med en påvisning om att även om detta system inte är perfekt så är FN det enda system vi har som kan upprätthålla internationell fred och säkerhet. I interventionen i Irak 1991 fick suveränitetsprincipen ge vika för de mänskliga rättigheterna, vilket välkomnades av Sveriges regering. Någon större diskussion om hur denna intervention skulle påverka utvecklingen av humanitära interventioner skedde inte. Däremot är, även ur detta perspektiv, NATOS: s intervention i Kosovo problematisk. De mänskliga rättigheterna gick före suveränitetsprincipen, fast denna gång utanför FN: s ramar. Denna intervention kan ses som banbrytande på flera sätt. Sveriges regering började efter denna händelse att allt mer belysa vikten av att inte stå passiva när brott mot de mänskliga rättigheterna sker. Det uttalades nu klart och tydligt att de mänskliga rättigheterna ska gå före suveränitetsprincipen, och ingen regering ska kunna gömma sig bakom denna princip. Två år senare genomfördes interventionen i Afghanistan. Nu sattes suveränitetsprincipen ännu mer åt sidan till fördel för självförsvarsrätten. Men vid detta tillfälle hördes en skarpare kritik och riskerna med detta handlande kom till större del upp till diskussion. Men precis som vid interventionen i Irak 1991 uteblev en öppen debatt kring denna problematik från det svenska styret, med hänvisning till uppslutningen bakom FN: s beslut. Vid interventionen i Irak 2003 ville den svenska regeringen ogärna se ett krig, men om det blev ett FN-beslut så skulle Sverige stödja detta, eftersom den internationella rättsordningen som FN företräder ska respekteras. Men så blev aldrig fallet.

Utifrån ett solidaristiskt synsätt kan en intervention vara legitim även om den är illegal, vilket den svenska regeringen ställde sig bakom i interventionen i Kosovo. Krasst kan sägas att Sverige tenderar att inta både en pluralistisk och en solidaristisk ståndpunkt. Folkrätten står i centrum, men det är inte endast juridikens tolkning som ska råda utan de moraliska värderingarna har fått ett större inflytande. Detta visas tydligt i denna studie. Sverige står fortfarande vid sin FN-

¹⁷⁹ Wheeler 2000: 12f, 27, 296; Bellamy 2003:323ff, Bellamy 2004:219.

¹⁸⁰ Det bör här nämnas att när det gäller de mänskliga rättigheternas universalitet intar Sverige en solidaristisk ståndpunkt, det vill säga att Sverige stödjer FN: s tolkning att de mänskliga rättigheterna är världsomspännande.

linje men det är uppenbart att regeringen tagit ett avsteg från denna när det gäller humanitära nödlägen då en intervention ska kunna göras med eller utan FN-mandat och ändå vara legitim. Med andra ord, i *humanitära nödlägen* får mänskliga rättigheter gå före suveränitetsprincipen, men problematiken som omger humanitära interventioner är inget som går närmare in på. Humanitära interventioner ska få genomföras i nödlägen men var, när och hur specificeras inte. Det bör däremot sägas att i de fall då det inte rör sig om ett humanitärt nödläge, som exempelvis Irak 2003, står regeringen fast vid sin FN-linje. Ingen av de båda idealståndpunkterna, pluralismen och solidarismen, kan uteslutas utan istället möts de någonstans på mitten. Huruvida det är rätt eller inte att intervensera militärt i ett suveränt land utan ett FN-mandat är inget vi kan svara på här, men som visats ovan är denna problematik långt ifrån löst.

Sammanfattningsvis, med risk för att låta för avskalade, vill vi ändå belysa Sveriges regerings vaga ställningstagande i dessa interventioner. Problematiken och motstridigheterna i dessa frågor undviks genom att betona vikten av FN och Sveriges lojalitet mot detta system samtidigt som det sägs, från flera olika håll, att ett uteblivande av ett FN-mandat från säkerhetsrådet ej bör hindra en intervention i syfte att rädda människors liv. Regeringen undviker problematiken genom refererandet till en undantagsregel.

5.2 Avslutade reflektioner

Det är uppenbart att den internationella utvecklingen kring humanitära interventioner har resulterat i en förändring men det är oklart vart denna förändring är på väg. Detta visas tydligt i det faktum att trots att Sveriges regering håller fast vid att FN-mandat behövs så läggs det till en ny princip som konstaterar att det internationella samfundet inte får stå passiva vid grova kränkningar av mänskliga rättigheter oavsett om det finns ett godkännande av säkerhetsrådet eller inte. Det finns både hot och möjligheter med denna utveckling vilket uppmärksammats av många forskare. Som nämnts ovan befinner sig Sverige någonstans mitt emellan de båda idealståndpunkterna pluralism och solidarism. Folkkräkten är en hörnpelare i svensk utrikespolitik, men vikten av att förhindra t.ex. folkmord bör inte hindras av ett veto. Kanske är det lätt för ett land som Sverige att ta denna vaga ståndpunkt med tanke på att Sverige sällan varit i en konfliktsituation där de tvingats välja, eller där deras soldaters liv står på spel. Sverige är ett litet land och har varit välsignat från att behöva utstå krig under de senaste 100 åren vilket kan vara en anledning till att krig vill undvikas till varje pris. Ska krig nödvändigtvis ske så bör det gå rätt till, det vill säga: ett mandat från säkerhetsrådet blir nödvändigt. Däremot, för ett land som upplevt brott mot mänskligheten i dess grymmaste form står sig säkert ett veto, som är en kvarleva från 40-talet, som ett ganska svårbegripligt hinder. Likaså är det lätt att säga att det internationella samfundet inte får stå passiva utan måste agera, när det inte är

särskilt troligt att Sverige får bära ansvaret att handla. Det är inte Sveriges soldater som då behöver dö för att rädda främlingar.

FN-mandat är det enda sättet för en militär operation att vara både legal och legitim. Att inte hålla sig till de lagar som finns i det internationella systemet riskerar att underminera densamma och leda till kaos. Men är det rätt att stå bredvid och beskåda när tusentals människor mördas bara för att inte bryta mot icke-interventionsprincipen? Hur mycket mänskligt lidande är vi beredda att se innan en intervention är nödvändig om säkerhetsrådet är blockerat av veton?¹⁸¹ Att inte agera i humanitära nödsituationer för att det finns legala hinder kan komma att underminera det internationella systemet. Om huvuduppgiften är att upprätthålla fred och säkerhet kanske det är bäst att inte alltid tolka folkrätten till punkt och pricka, utan en undantagsregel kanske faktiskt är nödvändig.¹⁸² Det är lätt att hålla med om att mänskligt lidande bör stoppas men frågorna omkring hur detta ska ske är fortfarande många och olösta. Om det finns kriterier för humanitära interventioner kan stater vrida och vända på dem för att rättfärdiga sitt eget handlande. Det blir då en fråga om att göra sina egna handlingar legitima trots att det används våld.¹⁸³ Försök till upprättande av kriterier har gjorts för när en humanitär intervention ska ske,¹⁸⁴ men dessa försök har inte blivit allmänt accepterade. Det råder delade meningar kring vem som ska bestämma om dessa kriterier är uppfyllda eller inte. Är det FN:s säkerhetsråd? Vilka regler ska följas? När ska ett ingripande ske? I dagens ojämlika värld är det lätt att dra slutsatsen att en humanitär intervention till mångt och mycket blir en stormaktsintervention. Därför är det extra viktigt att kunna hålla de intervenerande ansvariga för sina handlingar inför en organisation med folkrättslig auktoritet. Misstänksamheten i tredje världen mot västvärldens interventioner kan inte bekämpas genom att rätten att bruka våld både utvidgas och används selektivt. Likaså föreligger det en risk med blandade motiv, men vilka motiv är inte blandade? Även om det skulle ligga ett egenintresse i grunden skulle ett agerande kunna leda till något gott ändå, om de humanitära motiven väger tyngst.¹⁸⁵

Kort och koncist kan det sägas att Sverige står och väger mellan två ståndpunkter. Sverige intar inte en klar solidaristisk ståndpunkt på grund av rädslan av att det ska ske för många interventioner och att stormakter ska intervensera efter sina egenintressen. Samtidigt intar Sverige inte heller ett helt pluralistiskt synsätt eftersom däri ligger rädslan för genomförandet av för få interventioner, det vill säga risken för ett nytt Rwanda eller Srebrenica där omvärlden inte lyckades ingripa.

¹⁸¹ Walzer 2000, Österdahl 2002:3.

¹⁸² Ahlin, Per (2001) "En nygammal svensk folkrätt". DN 2001-09-29; Wheeler 2000:28; Bring, Ove; Ericsson, Leif; Lind, Gustaf; Nagler, Gerald; Bratt, Percy; Ruth, Arne; Hårdh, Robert. (2000) "Regeringen duckar för nödvändigt våld" SvD 2000-06-21.

¹⁸³ För en utförligare diskussion se Olof Beckman, Armed intervention pursuing legitimacy and the pragmatic use of legal argument.

¹⁸⁴ "The Responsibility to Protect".

¹⁸⁵ Wheeler 2000:39.

Eftersom en intervention på humanitära grunder utmanar de normer som legat till grund för en stabil världsordning under en lång tid är det inte konstigt att spänningar och kontroverser skapas.¹⁸⁶ Att mer forskning är viktig inom ämnet humanitära interventioner är uppenbart, speciellt med den nya problematiken som uppstått krig preventivt självförsvar. Det är för tidigt att säga hur USA:s användande av detta förebyggande självförsvar kommer att påverka det internationella systemet. Hur bör man bemöta attacker från icke-statliga aktörer om inte preventivt självförsvar ska anses vara legitimt? Bör FN-stadgan reformeras? Det finns många obesvarade frågor och ny forskning inom detta område välkomnas.

¹⁸⁶ Brunnée & Toope 2004:389ff.

6 Resultat

I detta avslutande resultatkapitel ska vi presentera svaret på vår uppställda frågeställning som har framkommit genom vår analys av Sveriges ställningstagande till humanitära interventioner i relation till vårt teoretiska ramverk. Vårt syfte med denna uppsats har varit att studera problematiken kring utvecklingen av humanitära interventioner och dess medföljande effekter, samt att försöka se tendenser och eventuellt förändrade riktlinjer i den svenska regeringens ställningstagande i denna fråga. Den frågeställning som ska besvaras är:

- Hur har Sveriges regering ställt sig till utvecklingen av humanitära interventioner och dess medföljande problematik i relation till interventionerna i Irak 1991, Kosovo 1999, Afghanistan 2001 samt Irak 2003?

En ny linje i Sveriges ställningstagande till humanitära interventioner har vuxit fram. Det har skett en successiv anpassning till den internationella utvecklingen som kan sägas ha tagit sin början 1991. De interventioner som redogjorts för i denna studie har påverkat utvecklingen och således också Sveriges ställningstagande i denna fråga. Interventionen i Irak 1991 är det första steget i denna utveckling men också början på de mänskliga rättigheternas ökade betydelse. Denna utveckling kan sägas ha haft sin kulmen under NATO:s intervention i Kosovo då de mänskliga rättigheterna sattes över suveränitetsprincipen. Detta var en brytpunkt då interventionen saknade FN-mandat och utfördes av humanitära skäl. Det kan även ses som en brytpunkt för Sverige då de trots sin starka FN-lojalitet faktiskt sagt att denna intervention var legitim. Terrordåden den elfte september 2001 förändrade världen på många sätt, bland annat utvidgades självförsvarsrätten och detta var en utveckling som Sveriges regering ställde sig bakom utan större tvekan.¹⁸⁷ Däremot ställde sig regeringen inte bakom den fortsatta ”kampen mot terrorismen” och den USA-ledda invasionen i Irak 2003.

Sveriges regering intar en försiktig ståndpunkt när det gäller humanitära interventioner. Dels intas ett pluralistiskt förhållningssätt i och med att regeringen inte vill hota eller underminera FN:s auktoritet. Samtidigt kan även ett solidaristiskt ställningstagande urskiljas eftersom interventioner i *extrema nödsituationer* godkänns utan stöd i säkerhetsrådet. Eftersom en definition inte sker av begreppet *extrema nödsituationer* leder det till en vag politisk acceptans av militära humanitära interventioner vilket i värsta fall kan öppna upp för en

¹⁸⁷ Ahlin, Per (2003) ”Folkrätt enligt Persson”. DN 2003-03-27.

utveckling som leder till en okontrollerbar situation där de starka staterna gör vad de vill med en motivering till humanitära skäl.

7 Referensförteckning

Akademiska böcker och artiklar

- Aggestam, Karin, 2004. *(O)rättfärdiga krig*. Lund: Studentlitteratur.
- Agrell, Wilhelm, 1994. *Alliansfri – tills vidare: ett svenskt säkerhetsdilemma*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Agrell, Wilhelm, 1991. *Den stora lögnen – ett säkerhetspolitiskt dubbelspel i alltför många akter*. Stockholm: Ordfront Förlag.
- Ahlin, Per, 2000. *Det heliga utanförskapet – Sverige som åskådare och aktör i Europa och världen*. Stockholm: Timbro.
- Bellamy, Alex J, 2003. "Humanitarian responsibilities and interventionist claims in international society", *Review of international studies*, Volym: 29 Nummer: 3 Sida: 321-340.
- Bellamy, Alex, 2004. "Motives, Outcomes, Intent and the Legitimacy of Humanitarian Intervention", *Journal of Military Ethics*, Volym: 3 Nummer: 3 Sida: 216-232.
- Bjereld, Ulf, 2004. *Forskarna och den politiska kampen om historieskrivningen, i Samtidshistoria och politik: vänbok till Karl Molin*. Red. Björk, Ragnar. Johansson, Alf W.
- Brown, Chris, 2002. *Sovereignty, rights and justice – International political theory today*. Padstow: TJ International.
- Brown, Chris, 1999. Universal human rights: a critique, i Dunne, Tim. Wheeler, Nicholas (red.) *Human rights in global politics*. Cambridge University Press.
- Brown, Bartram, 2004. "Barely Borders", *Harvard International Review*, Volym: 26 Nummer 1 Sida 52-57.
- Brunnée, Jutta; Toope, Stephen J, 2004 "Slouching Towards New Just Wars; International Law and the Use of Force After September 11th", *Netherlands International Law Review*. Volym 51 Nummer: 3 Sida: 363-392.
- Bynander, Fredrik, 2004. Utrikes- och säkerhetspolitik, i Bryder, Tom; Silander, Daniel; Wallin, Charlotta (red.). *Svensk politik och den europeiska unionen*. Malmö: Liber AB.
- Chesterman, Simon, 2001. *Just war or just peace*. New York: Oxford University Press.
- Dunne, Tim. Wheeler, Nicholas J (red.), 1999. *Human rights in global politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekecrantz, Stefan, 2004. *Neutralitet, neutralitetspolitik och alliansfrihet – en begreppshistorisk propå till forskning och debatt*, i Samtidshistoria och politik: vänbok till Karl Molin. Red. Björk, Ragnar. Johansson, Alf W.
- Falk, Richard, 2004. "Legality to Legitimacy", *Harvard International Review*.
- Finnemore, Martha, 2003. *The purpose of intervention: changing beliefs about the use of force*. New York: Cornell University Press.

- Gray, Christine, 2000. *International law and the use of force*. Oxford : Oxford University Press.
- Haaland Matlary, Janne, 2002. *Intervention for human rights in Europe*. New York: Palgrave.
- Holzgrefe, Keohane, Robert (red.), 2003. *Humanitarian intervention: ethical, legal and political dilemmas*. New York: Cambridge University Press.
- Independent International Commission on Kosovo. (2000). "*The Kosovo report: Conflict international response, lessons learned*". Oxford, UK: Oxford University Press.
- International Commission on Intervention and State Sovereignty. (2001). "*The Responsibility to Protect*". Ottawa, Canada: International Development Research Center.
- Konventionssamling i mänskliga rättigheter och humanitär rätt*. Sammanställd av frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter. 2004. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.
- Lepard, Brian D, 2002. *Rethinking humanitarian intervention : a fresh legal approach based on fundamental ethical principles in international law and world religions*. Park, Pa.: Pennsylvania State University Press.
- Lind, Gustaf; Österdahl, Inger, 2005. "Militära interventioner i fredens tjänst. Får FN: s säkerhetsråd köras över för att folkmord ska kunna stoppas?", i Cervin, Elisabeth (red.). *Ett utmanat FN. Åtta röster om reformer för fred*. Stockholm: PAX Förlag, Svenska Freds- och skiljedomsföreningen.
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- MacFarlane Neil; Thielking Carolin; Weiss Thomas, 2004. "The responsibility to protect: is anyone interested in humanitarian intervention?", *Third World Quarterly - Journal of Emerging Areas*. Volym: 25 Nummer: 5 Sida: 977-992.
- Mills, Nicholas; Brunner, Kira, 2002. *The new killing fields: massacre and the politics of intervention*. New York: Basic books.
- Rasmussen, J. Lewis, 1997. "Förändringar i den globala politiken och nya angreppssätt", i Zartman, I. William; Rasmussen, J. Lewis (red.). *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques*. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Schnabel, Albrecht; Thakur, Ramesh, 2000. *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: selective indignation, kollektive action, and international citizenship*. Tokyo: United Nations University Press.
- Stein, Mark S, 2004. "Unauthorized humanitarian intervention", *Social philosophy and policy*. Volym: 21 Nummer: 1 Sida: 14-38.
- Syse, Henrik, 2004. *Rättfärdigt krig? Om militärmakt, etik och ideal*. Stockholm: Natur och kultur.
- Tesón, Fernando R, 2003. "The liberal case for humanitarian intervention" i Holzgrefe J. L och Keohane, Robert, O (red.) *Humanitarian intervention – ethical, legal and political dilemmas*. Cambridge: University Press.
- Walzer, Michael, 2000. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. Third edition. New York: Basic Books.

- Walzer, Michael, 2002. "Arguing for Humanitarian Intervention", i Mills, Nicholaus; Brunner, Kira, (red.). 2002. *The new killing fields: massacre and the politics of intervention*. New York: Basic Books.
- Weiss, Thomas G. Forsythe & David P. Coate & Roger A (2004). *The United Nations and changing world politics* (Boulder, San Francisco and Oxford: Westview Press) Fourth edition.
- Weiss, Thomas; Collins, Cindy, 2000. *Humanitarian challenges and intervention*. Colorado: Westview press.
- Wheeler, Nicholaus, 2000. *Saving strangers*. Oxford: Oxford university press.
- Wills, Siobhán, 2004. "Military Interventions on Behalf of Vulnerable Populations: The Legal Responsibilities of States and International Organizations Engaged in Peace Support Operations", *Journal of Conflict and Security Law*, Volym: 9 Nummer: 3 Sida: 387-418.
- Zajadlo, Jerzy, 2005. "Legality and Legitimization of Humanitarian Intervention: New Challenges in the Age of the War on Terrorism", *The American Behavioral Scientist*. Volym: 48 Nummer: 6 Sida: 653-670.
- Österdahl, Inger, 2005. "The Exception as the Rule: Lawmaking on Force and Human Rights by the UN Security Council", *Journal of Conflict and Security Law*, Volym: 10 Nummer: 1 Sida 1-20.
- Österdahl, Inger (red.), 2002. *Is intervention humanitarian? : protecting human rights and democracy abroad*. Uppsala: Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University. Report No. 62.
- Österdahl, Inger, 2004. "Ett rättfärdigt krig är ett folkrättsligt tillåtet krig", i Aggestam, Karin (red.). *(O)rättfärdiga krig*. Lund: Studentlitteratur.

Offentliga dokument

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1991. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 42. Stockholm 1992:

- Regeringens utrikesdeklaration 1991.
- Meddelande av utrikesministern Sten Andersson om det aktuella läget i Gulfkrisen lämnat vid Riksdagens informationsstund.
- Anförande av utrikesminister Margaretha af Ugglas i allmänna debatten under FN: s generalförsamlings 46: e session.
- Svar av utrikesminister Sten Andersson på frågan av Maria Leisner om Kurderns situation.
- Anförande av utrikesminister Margaretha af Ugglas i allmänna debatten under FN: s generalförsamlings 46: e session.
- Sverige talar i Säkerhetsrådet om kriget vid Persiska viken.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1992. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 42. Stockholm 1993:

- Regeringens utrikesdeklaration 1992.

- ”Sveriges roll i FN” – anförande av utrikesminister Margaretha af Ugglas vid svenska FN-förbundets seminarium.
- Svar av ministern för internationellt utvecklingssamarbete och mänskliga rättigheter, Alf Svensson, på interpellation av Hans Göran Franck om humanitära insatser i Irak.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1993. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 43 Stockholm

1994:

- Regeringens utrikesdeklaration 1993.
- Svar den 24 maj av utrikesminister Margaretha af Ugglas på interpellation av Berith Eriksson om kränkningar av mänskliga rättigheter i Kosovo.
- Svar den 24 maj av utrikesminister Margaretha af Ugglas på interpellation av Berith Eriksson om kränkningar av mänskliga rättigheter i Kosovo.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1994. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 44 Stockholm

1995:

- Regeringens utrikesdeklaration 1994.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1995. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 45 Stockholm

1996:

- Regeringens utrikesdeklaration 1995.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1996. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 46 Stockholm

1997:

- Regeringens utrikesdeklaration 1996.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1997. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 47 Stockholm

1998:

- Regeringens utrikesdeklaration 1997.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1998. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 48 Stockholm

1999:

- Regeringens utrikesdeklaration 1998.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 1999. Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I: 49 Stockholm

2000:

- Regeringens utrikesdeklaration 1999.
- Anna Lindhs anförande i Riksdagens säkerhetspolitiska debatt 26 maj.

Utrikesfrågor. Offentliga dokument mm rörande viktigare svenska utrikesfrågor, 2000 (nätupplaga):

- Regeringens utrikesdeklaration 2000.
- Statement by Ms Anna Lindh, Minister for Foreign Affairs, in the General Debate of the 55th Session of the General Assembly of the UN, New York, 2000-09-14.

- Lindh, Anna. "Ingen organisation kan ersätta FN."
- Utrikesminister Anna Lindh. Anförande i Riksdagens säkerhetspolitiska debatt 1999-05-26.

Regeringens utrikesdeklaration 2001

(<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/cee875df.pdf>). Hämtad 2005-11-01.

Regeringens utrikesdeklaration 2002

(<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/4ec4c478.pdf>). Hämtad 2005-11-01.

Regeringens utrikesdeklaration 2003

(<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/9efd6da8.pdf>). Hämtad 2005-11-01.

Regeringens utrikesdeklaration 2004

(<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/89/85/7239525f.pdf>). Hämtad 2005-11-01.

Regeringens utrikesdeklaration 2005 (<http://www.regeringen.se/sb/d/3216>).

Hämtad 2005-11-01.

Statsminister Göran Perssons anförande i riksdagen vid den särskilda debatten om Irakfrågan, 2003-03-20.

Statsminister Göran Perssons inledningstal i partiledardebatten i riksdagen 2001-10-17.

(<http://www.pappers.se/home/pappers/home.nsf/files/6A50DFB48A517B73C1256AE80047DB77?OpenDocument>). Hämtad 2005-11-20.

Utrikesminister Anna Lindh. "Svensk uppfattning i Irakfrågan." 2003-03-21.

(<http://www.regeringen.se/sb/d/2688/a/20421>). Hämtad 2005-12-01.

Utrikesminister Anna Lindh. Debatt anordnad av Olof Palmes Internationella Centrum, Broderskapsrörelsen och socialdemokraterna i Uppsala, 2003-02-27.

(palmecenter.dgc1.interfolio.se/article.asp?Article_Id=2677). Hämtad 2005-11-01.

Utrikesminister Anna Lindh. General debate of the Fiftyseventh Session of the UN General Assembly. Statement by H.E. MS. Anna Lindh, Ministry for Foreign Affairs, 2002-09-19.

http://www.swedenabroad.com/pages/general____13130.asp). Hämtad 2005-12-01.

Utrikesminister Laila Freivalds. Seminarium organiserat av Palmecentret i januari 2005.

Utrikesminister Laila Freivalds. Tal om folkrätten i svensk utrikespolitik i utrikesdepartementet, 2004-09-20.

(<http://www.regeringen.se/sb/d/1279/a/30445>). Hämtad 2005-12-01.

Utrikesminister Laila Freivalds. Anförande av utrikesministern vid seminarium om FN och USA arrangerat av Svenska FN-förbundet, 2003-10-23.

(<http://www.regeringen.se/sb/d/1249/a/7533/m/wai>). Hämtad 2005-12-01.

Utrikesminister Anna Lind. General debate of the Fiftyseventh Session of the UN General Assembly. 2002-09-19.

(<http://www.un.int/sweden/pages/nationalstatemen/st091902.htm>). Hämtad 2005-12-12.

Tillfällig utrikesminister Jan O. Karlsson. Statement at the General Debate of the 58th Session of the UN General As, 2003-09-25.
(<http://www.un.int/sweden/pages/nationalstatemen/st030925.htm>). Hämtad 2005-11-20.

Pressartiklar och seminarium:

- Agrell, Wilhelm (1993) "Värre att inte bomba i Bosnien". Dagens Nyheter, 1993-10-07.
- Ahlin, Per (2003) "Folkrätt enligt Persson". Dagens Nyheter, 2003-03-27.
- Ahlin, Per (2001) "En ny gammal svensk folkrätt". Dagens Nyheter, 2001-09-29.
- Ahlin, Per (1999) "Kan Nato: s bomber leda rätten framåt?" Dagens Nyheter, 1999-05-14.
- Björklund, Leni (2004) "Inte nödvändigt med FN: s stöd vid ingripanden" Dagens Nyheter, 2004-11-26.
- Blom, Frida (2005) Seminarium: "FN vid ett vägska", Olof Palmes Internationella Centrum. 050910.
- Bratt, Percy; Bring, Ove; Ericsson, Leif; Lind, Gustaf; Hårdh, Robert; Nagler, Gerald; Ruth, Arne;. (2000) "Regeringen duckar för nödvändigt våld" Svenska Dagbladet, 2000- 06-21.
- Bring, Ove (2001) "Marktrupper får inte ockupera". Dagens Nyheter, 2001-10-20.
- Cramer, Per; Bring, Ove; Mahmoudi, Said; Cameron, Iain (2003) "Kriget hotar helt raser FN: s trovärdighet" Dagens Nyheter, 2003-03-29.
- Dahlgren, Anna (2001) "Den nya folkrätten: Se upp för missbruk". Expressen 2002-01-18.
- Erfors, Eric (2003) "*Hycklaren Persson*" Expressen 2003-03-21.
- Eriksson, Göran (2001) "USA: s svar på terrorattacken: FN-resolution delar (s) i två läger". Dagens Nyheter, 2001-09-25.
- FN-universitetet om Kosovo-krisens lärdomar: "Nationell självbestämmanderätt måste kunna upphävas", 2000-03-30.
(<http://www.omvarldsbilder.se/2000/000330.html>). Hämtad 2005-11-12.
- Haraldsson, Ingemar (2003) Insändare. Dagens Nyheter, 2003-05-18.
- Hägglund, Göran (2003) Debattinlägg. Göteborgsposten 2003-04-01.
- Lampi, Niklas (2003) "Folkrätt på undantag" Hufvudstadsbladet, 2003-02-09.
- Ledare (1991) "Antingen tror vi på FN eller inte" Expressen. 1991-01-27.
- Lidbom, Carl (2001) "Persson ingen Palme" Dagens Nyheter, 2001-11-10.
- Lidbom, Carl (1999) "Göran Persson duckar för Nato". Dagens Nyheter, 1999-06-02.
- Lind, Gustaf (2003) "Kriget mot terrorismen hotar FN: s våldsförbud" Utrikesanalyser 2003-01-30.
- Lind, Gustaf (1999) "Natobomberna ryms inom folkrätten" Dagens Nyheter 1999-05-29.
- Lindh, Anna (2003) "Än kan ett krig mot Irak undvikas" Aftonbladet, 2003-03-14.

- Lindh, Anna (1999) "Folkrätten utvecklas bäst inom FN" Svenska Dagbladet, 1999-07-09.
- Lindh, Anna (1999) "Lidbom lever i en svunnen tid" Dagens Nyheter, 1999-06-03.
- Mahmoudi, Said (2001) "Tolkningen av folkrätten." Seminarium Sverige i världen. 2001-12-17.
- Mahmoudi, Said (2001) "Sverige försvagar FN". Svenska Dagbladet, 2001-10-24.
- Mellin, Lena (2003) "EU i krismöte: Ja eller nej till krig", Aftonbladet, 2003-02-17.
- MR-INFO (2003), "Irakkriget, folkrätten och det individuella ansvaret. Kan Sverige ta initiativ till att inkalla Generalförsamlingen?". Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter. Nr 3 – 2003.
- Pellnäs, Bo (2004) "Naiv tro på USA-myt om folkmord". Dagens Nyheter, 2004-02-08.
- Röda Korset "Vem straffar?" (<http://www.redcross.se/rksf/sfdesign.nsf/main?OpenAgent&Layout=ReadSimpleDoc&docid=E8D2F8CC5F9F795DC1256DEC0043157D>). Hämtad 2005-11-12.
- Schlaug, Birger; Nilsson Hedström, Lotta; Ruwaida, Yvonne (1999) "Sorgligt att S måste smyga med alliansfriheten" Göteborgsposten, 1999-06-08.
- Ståhl, Solveig (1995) "FN: s 50-års kris. Farväl till vapen!". LUM – Arkivet, 1995-10-04.
(http://www3.lu.se/info/lum/LUM_11_95/LUM11_01_vapnen.html)
- Svenska Freds, pressmeddelande (2005) "Regeringen överger krav på FN-mandat för militära interventioner". 2005-09-13.
- Tingsgård, Tone (2002) "Conflict management: How can the European Union contribute?". Seminarie arrangerat av Svenska FN-förbundet, Svenska Freds och Skiljedomsföreningen i november 2002.
- Truedson, Lars (2005) "Inget hot – men skydd av nationen grund för försvaret." 2005-11-07.
(<http://www.palmecenter.se/Temaomraden/Fredochkonfliktlosning/Dialogochkonfliktlosning/Artiklar/051107IngetHotMenSkyddAvNationen.aspx>). Hämtad 2005-11-07.
- Truedson, Lars (2005) "*S oenigt om mandat ska krävas från FN*" PAX, 2005-04.
- Åström, Sverker (2002) "Ingen bryr sig om att Sverige är i krig". Dagens Nyheter, 2002-04-14.
- Åström, Sverker (2002) "Sluta vara USA: s transportkompani". Dagens Nyheter, 2002-02-12.
- Åström, Sverker (2001) "Regeringen är otydlig". Dagens Nyheter, 2001-09-28.
- Österdahl, Inger (1999) "Fritt fram för nya anfallskrig". Dagens Nyheter, 1999-04-07.